

IZVOD IZ STUDIJE

“Krivično delo nasilja u porodici -
pravna praksa u Republici Srbiji”

NIŠ

autorke:

prof. dr Slobodanka Konstantinović Vilić

prof. dr Nevena Petrušić

Prof. dr Nevena Petrušić
Prof. dr Slobodanka Konstantinović Vilić

IZVOD IZ STUDIJE
“Krivično delo nasilja u porodici -
pravna praksa u Republici Srbiji”

Celu studiju objavio je:
Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju, Niš

Separat izdaje:
Autonomni ženski centar, Beograd

Uz podršku: Development
Cooperation
Ireland

Dizajn, priprema i štampa
Bobana Macanović
Nataša Moravić Balkanski

Štampa:
, Beograd

Tiraž: 100

Beograd, 2005.

Sadržaj

Predgovor	5
Predmet i opis istraživanja.....	7
1. BACKGRAUND ISTRAŽIVANJA	7
2. PREDMET ISTRAŽIVANJA	9
3. CILJEVI ISTRAŽIVANJA.....	10
4. METODOLOGIJA RADA	10
5. PRAVO NA ZAŠTITU OD PORODIČNOG NASILJA U REPUBLICI SRBIJI. 11	
5. 1. Društveni okvir novih zakonskih rešenja.....	11
5. 2. Krivičnopravna regulativa.....	12
Rezultati istraživanja.....	17
1. 3. NIŠ.....	17
1. 3. 1. Opšti podaci o predmetima	17
1. 3. 2. Policijski predmeti	18
1. 3. 3. Predmeti tužilaštva.....	21
1. 3. 4. Sudski predmeti	27
Zaključci i predlozi.....	39

Ova publikacija sadrži izvode iz studije "Krivično delo nasilja u porodici pravna praksa u Republici Srbiji", koja je nastala kao rezultat istoimenog projekta Ženskog istraživačkog centra za edukaciju i komunikaciju iz Niša.

Namena publikacije je da pravnim stručnjacima pruži uvid u evidentirane probleme i pojave u pravnoj praksi procesuiranja krivičnog dela nasilja u porodici. Prezentovani rezultati analize pravne prakse, kao i stavovi i zaključci autorki, treba da pomognu pravnim profesionalcima u kritičkom sagledavanju sopstvene prakse i podstaknu ih da rade na unapredjenju funkcionisanja mehanizma krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici.

Publikacija je svojevrsni radni materijal koji može korisno poslužiti u pripremi stručnih razgovora i diskusija sudija i javnih tužilaca, u cilju zauzimanja jedinstvenih stavova u pogledu spornih pravnih pitanja sa kojima se u svom svakodnevnom radu susreću i zauzimanja pravilnih i jedinstvenih stavova u tumačenju i primeni krivičnopravnih normi.

Predgovor

Studija "Krivično delo nasilja u porodici - pravna praksa u Republici Srbiji" rezultat je naučno-istraživačkog projekta Ženskog istraživačkog centra za edukaciju i komunikaciju iz Niša, realizovanog sa ciljem da se prikupljanjem i analizom relevantnih podataka stekne uvid u pravnu praksu nastalu procesuiranjem dela porodičnog nasilja nakon usvajanja novih zakonskih rešenja u domenu krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici 2002. godine. Sprovedeno istraživanje predstavlja prvo kritičko sagledavanje jednoipogodišnje policijske, javnotužilačke i sudske prakse na teritoriji Srbije, koje je omogućilo da se evidentiraju negativne pojave i problemi koji se u pojedinim institucijama javljaju prilikom otkrivanja i prijavljivanja dela nasilja u porodici, sprovođenja krivičnog postupka i kažnjavanja izvršilaca dela. Pored toga, istraživanje je omogućilo da se utvrde stavovi profesionalaca o pojedinim pitanjima vezanim za učinioce i žrtve dela nasilja prema članovima porodice, da se sazna kako profesionalci sagledavaju ovu vrstu kriminaliteta, domete preventivnog i represivnog delovanja institucija sistema i pravce unapređenja postojećeg modela pravne zaštite od nasilja u porodici.

U knjizi su publikovani rezultati istraživanja i kritičke analize delovanja aktuelnog mehanizma krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici u Republici Srbiji i ocena njegove delotvornosti i efikasnosti. Radi sticanja potpunog uvida u njegovu delotvornost, u uvodnom delu prezentovan je teorijski okvir nasilja u porodici, uz ukazivanje na rezultate dosadašnjih empirijskih istraživanja ovog fenomena na teritoriji Republike Srbije. Poslednji deo rada sadrži sintetizovane zaključke o pojavama uočenim u pravnoj praksi, smernice i sugestije za unapređenje rada na suzbijanju nasilja u porodici i pružanju pomoći žrtvama, kao i predloge u pogledu unapređenja institucionalne saradnje u preventivnom i represivnom delovanju i buduće normativne delatnosti na izgradnji celovitog sistema pravne zaštite od nasilja u porodici.

Prema internoj podeli rada, na osnovu zajednički utvrđene strukture i metodologije, autorke su napisale sledeće delove knjige: prof. dr Slobodanka Konstantinović Vilić - "II. Nasilje u porodici – teorijski okvir"; "III. Rezultati istraživanja, 1.1. Beograd" i "III. Rezultati istraživanja, 1.4. Novi Sad", prof. dr. Nevena Petrušić - "III Rezultati istraživanja, 1.2. Leskovac", III. Rezultati istraživanja, 1. 3. Niš", "III. Rezultati istraživanja, 1.5. Subotica", "3. Stavovi profesionalaca u policiji, tužilaštvu i sudu o nasilju u porodici". Plod zajedničkog rada autorki su delovi knjige pod marginalnim naslovima: "Background istraživanja", "Predmet istraživanja", "Ciljevi istraživanja", "Metodologija rada", "Primer društvene reakcije na porodično nasilje - put do pravde kroz lavirinte pravosudnog sistema" i "Zaključci i predlozi".

Objavljivanje studije "Krivično delo nasilja u porodici - pravna praksa u Republici Srbiji" motivisano je potrebom da se rezultati sprovedenog istraživanja učine dostupnim široj javnosti, kako bi se podstakla naučna i stručna rasprava o načinima prevladavanja uočenih problema, inicirao proces kritičkog preispitivanja sopstvene prakse u samim institucijama i doprinelo reaktiviranju započetog procesa izgradnje sveobuhvatnog sistema preventivne i represivne zaštite od nasilja u porodici, koji bi obezbedio pružanje pravovremene i efektivne pravne zaštite žrtvama nasilja u porodici.

Istraživanje čiji su rezultati bili predmet sagledavanja i kritičke analize u studiji knjizi, realizovao je Ženski istraživački centar za edukaciju i komunikaciju iz Niša, u saradnji sa advokatkinjama i pravicama, aktivistkinjama ženskih nevladinih organizacija iz Beograda, Leskovca, Niša, Novog Sada i Subotice. Istraživački tim činile su, pored autorki, i mr Slađana Jovanović, mr Marija Lukić, Diana Miladinović, Jelena Mitić, Marija Stegić i Marija Milićević iz Beograda, Marija Hanganžaro i Ljiljana Madžar iz Novog Sada, Milka Gabrić i Viktorija Balint iz Subotice, Snežana Milojković iz Leskovca i Ljubinka Filipović iz Niša. Uprkos teškoćama na koje su nailazile tokom istraživanja, one su profesionalno i značajki obavile sve postavljene zadatke, na čemu im najtoplije zahvaljujemo.

Veliku zahvalnost dugujemo i našim prijateljicama, Slavici Stojanović, Tanji Ignjatović, Lepi Mladenović i mr Nataliji Žunić, dugogodišnjim aktivistkinjama feminističkog pokreta u Srbiji, koje su nam pružile snažnu podršku i svojim sugestijama i predlozima doprinele svestranijem sagledavanju porodičnog nasilja. Reči zahvalnosti upućujemo i prof. Isabel Markus iz SAD, School of Law, Buffalo University, koja je izvršila superviziju prevoda zaključaka i preporuka.

Poslove statističke obrade i grafičke vizuelizacije obilja podataka obavio je Branko Stevanović, dipl. ing. elektronike, na čemu smo mu iskreno zahvalne.

Sprovedenje istraživanje i publikovanje studije "Krivično delo nasilja u porodici - pravna praksa u Republici Srbiji", finansijski je podržao Fond za otvoreno društvo iz Beograda, kome zahvaljujemo na pruženoj pomoći.

Autorke

Predmet i opis istraživanja

1. BACKGROUND ISTRAŽIVANJA

Nasilje u porodici na teritoriji Republike Srbije predstavlja veoma rasprostranjen oblik kriminaliteta. Višegodišnja ekonomska kriza, opšte osiromašenje stanovništva, sve veći broj nezaposlenih muškaraca i žena, nemogućnost zadovoljenja elementarnih egzistencijalnih potreba, dolazak velikog broja izbeglica, svi ovi razlozi uslovlili su da nasilje u porodici na teritoriji Srbije poprimi dramatičan obim i dinamiku. Evidentno je da su tokom podslednjih petnaest godine društvene krize porodični konflikti bili sve češći i sve intenzivniji.

Raspoloživi podaci pokazuju da nasilje u porodici ima veoma ozbiljne posledice na individualnom i društvenom planu i da su njegove žrtve daleko češće žene i deca nego odrasli muškarci. O tome, pre svega, govore podaci o broju poziva za pomoć, koji se upućuju organizacijama za podršku žrtvama domaćeg nasilja, SOS službama i savetovalištim za žene i decu žrtve nasilja, koji postoje u skoro svim većim gradovima u Srbiji. Istraživanja koja su poslednjih nekoliko godina vršile članice ženskih grupa u Srbiji, potvrđuju zaključak da je nasilje u porodici kompleksna i društveno uslovljena pojava.

Patrijarhalna shvatanja o porodičnim odnosima, potreba za očuvanjem intime porodičnog života, strah od osвете nasilnika, emotivna povezanost članova porodice, samo su neki od razloga zbog kojih žrtve retko prijavljuju ovaj oblik nasilja. Neprijavljivanje slučajeva nasilja u porodici takođe je uslovljeno neadekvatnim postupanjem zaposlenih u socijalnim, medicinskim i pravosudnim institucijama, koji nasilje u porodici uglavnom tretiraju kao privatnu

stvar, smatrajući da je žrtva odgovorna za nasilje koje trpi. Nastavljanju ciklusa nasilja doprinose neodgovarajući tretman i sankcionisanje nasilnika, diskriminacija žrtve i nedostatak odgovarajuće podrške i pomoći, prećutno prihvatanje i odobravanje nasilja i dr.

Ukazujući na negativne posledice nasilja u porodici i na nepostojanje adekvatnih mehanizama zaštite žrtava nasilja, ženski pokret u Srbiji zahtevao je promenu odnosa države i društva prema ovoj društveno opasnoj pojavi, zalažući se da nasilje u porodici dobije odgovarajući tretman u društvu, te da samo nasilje i iskustva žrtava nasilja postanu društveno vidljiva. Borba za realizaciju ovog zahteva i lobiranje za usvajanje odgovarajućih zakonodavnih promena u oblasti krivičnog i porodičnog zakonodavstva, trajala je više od deset godina. U proteklom periodu organizovan je veliki broj kampanja, konferencija i javnih manifestacija protiv nasilja u porodici, sa ciljem da se javnost upozna sa porodičnim nasiljem i njegovim negativnim posledicama. Takođe, izrađen je "Model pravne zaštite od nasilja u porodici"¹ celovit i koherentan sistem pravne zaštite od porodičnog nasilja zasnovan na prožimanju građansko-pravnih (porodičnopravnih) i krivičnopravnih zaštitnih mera. Ovaj Model zaštite, rađen po međunarodnim standardima i ugledu na rešenja u pojedinim savremenim uporednim pravnim sistemima, podržao je ženski pokret u Srbiji i nizom aktivnosti lobirao za njegovo usvajanje.

Sveukupna aktivnost ženskog pokreta u Srbiji u proteklom periodu rezultirala je usvajanjem novih zakonskih rešenja u domenu krivičnog prava. Narodna Skupština Republike Srbije donela je 28. 2. 2002. godine Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije,² kojim je, pored ostalog, u čl. 118a predviđeno novo krivično delo nasilje u porodici. Do stupanja na snagu ovog Zakona, u slučajevima nasilja u porodici primenjivane su odredbe Krivičnog zakona Republike Srbije o lakoj ili teškoj telesnoj povredi i drugim krivičnim delima iz domena opšteg kriminaliteta. Takođe, odgovarajućim izmenama Krivičnog zakona, obezbeđena je krivičnopravna zaštita žena od seksualnog nasilja u braku, time što je inkriminisano silovanje bračne supruge.

Primena Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije započela je njegovim stupanjem na snagu 9. marta 2002. godine. Prvi meseci primene ovog Zakona pokazali su da se odredbe o nasilju u porodici na različite načine i pogrešno primenjuju. Preliminarna istraživanja³ pokazala su da se u pogledu kvalifikacije dela još uvek sledi stara praksa, tako da se mnoga protivpravna ponašanja, iako imaju sve elemente krivičnog dela nasilja u porodici, podvode pod laku i tešku telesnu povredu. S druge strane,

1 "Model pravne zaštite od nasilja u porodici" izradila je 1998. godine Radna grupa Viktimološkog društva Srbije. Tekst Modela objavljen je u: Ristanović, V., Porodično nasilje u Srbiji, Viktimološko društvo Srbije, Prometej, Beograd, 2000, str. 117-138.

2 Sl. glasnik RS, 10/2002.

3 Konstantinović Vilić S., Petrušić, N.: *Krivično delo nasilja u porodici - analiza slučajeva sa područja grada Niša*, Temida, 2/2003, str. 27-37.

pokazalo se da organi krivičnog gonjenja i sud različito tumače pojam “član porodice”, te je bilo evidentno da se u praksi članovima porodice ne smatraju bivši bračni partner, bivši i sadašnji vanbračni partner, ostali članovi bračne ili vanbračne porodice, lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu i dr. Takođe, bilo je indicija da policija i sudovi na različite načine tumače pojedine zakonske pojmove kao što su “zajednički život”, “porodica” i dr., što dovodi do nejednake primene zakona.

Tokom godinu i po dana primene krivičnopravnih propisa kojima je inkriminirano nasilje u porodici, formiran je dovoljan kvantum pravne prakse, čije istraživanje pruža mogućnost za kritičko sagledavanje delovanja postojećeg mehanizma krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici u Republici Srbiji. Saglasno tome, izvršeno istraživanje omogućilo je da se prikupe i analiziraju relevantni podaci o postupcima vezanim za procesuiranje dela nasilja u porodici, da se utvrde pravni stavovi i shvatanja profesionalaca, izraženi u pravnoj praksi prilikom primene krivičnopravnih propisa, i oceni praktična delotvornost i efektivnost postojećih instrumenata pravne zaštite od nasilja u porodici.

2. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja obuhvatio je krivična dela nasilja u porodici iz čl. 118a KZ RS, ali i druga krivična dela sa elementom nasilja koja su izvršena prema članovima porodice. Osnovni razlog za određivanje predmeta istraživanja na ovaj način bio je da se istraživanjem obuhvate i ona krivična dela koja u praksi nisu kvalifikovana kao nasilje u porodici, a koja, prema shvatanju autorki, imaju sve elemente ovog krivičnog dela. S druge strane, samo ovako određeni predmet istraživanja pruža mogućnost da se sagleda obim i rasprostranjenost nasilja u porodičnim odnosima između članova porodice, s obzirom da se veliki broj nasilničkih ponašanja u okviru porodice, zbog pogrešne pravne kvalifikacije, statistički ne evidentira kao nasilje u porodici.

Neposredni predmet istraživanja, koje je sprovedeno u periodu od četiri meseca, bili su svi policijski, javnotužilački i sudski predmeti formirani prilikom procesuiranja dela sa elementom nasilja izvršenim prema članovima porodice: svi oblici ubistva (čl. 47, 48, 49. KZRS) i pokušaj ubistva, teška telesna povreda (čl. 53. KZRS i pokušaj), laka telesna povreda (čl. 54), ugrožavanje opasnim oruđem pri tuči ili svađi (čl. 56. KZRS), ugrožavanje sigurnosti (čl. 67. KZRS), kleveta (čl. 92. KZRS) i nasilje u porodici (čl. 118a KZRS). Pored prikupljanja podataka iz samih predmeta, relevantne informacije prikupljene su i putem intervjua koji je vođen sa profesionalcima iz policije, tužilaštva i suda neposredno angažovanim u procesuiranju dela nasilja u porodici.

Istraživanjem je obuhvaćen period od 9. marta 2002. godine, kada je Zakon stupio na snagu, do 30. decembra 2003. Ukupno je pregledano i analizirano 620 predmeta, i to: 159 policijskih predmeta, 251 predmet tužilašt-

va i 210 sudskih predmeta. Kao deo istraživanja, posebno je analiziran jedan reprezentativni primer porodičnog i bračnog nasilja, koji verno ilustruje nemoć žrtve da se izbori za svoje pravo i da od zvaničnih državnih organa i institucija dobije adekvatnu zaštitu.

3. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj istraživačkog projekta “Krivično delo nasilja u porodici - pravna praksa u Republici Srbiji” bio je da se stekne saznanje o postupanju policije i organa pravosuđa u Republici Srbiji u slučajevima primene svih oblika nasilja prema članovima porodice. Istraživanje treba da pokaže kako se primenjuje čl. 118a Krivičnog zakona Republike Srbije kojim je predviđeno novo krivično delo nasilje u porodici, da omogući evidentiranje i sagledavanje problema vezanih za pravnu kvalifikaciju dela nasilja u porodici i procesuiranje dela nasilja u porodici. Rezultati istraživanja trebalo bi da doprinesu formuliisanju predloga budućeg Nacionalnog plana za borbu protiv nasilja u porodici i strateškom planiranju koordinisane društvene akcije koja obezbeđuje adekvatne institucionalne mehanizme za registrovanje i praćenje slučajeva nasilja u porodici, protokole o međuinstitucionoj saradnji na lokalnom i nacionalnom nivou u preventivnom i represivnom delovanju, programe edukacije profesionalaca, standardizaciju u tretmanu nasilja u porodici i druge neophodne mere za sprečavanje nasilja u porodici.

4. METODOLOGIJA RADA

Realizacija ciljeva projekta ostvarena je istraživanjem prakse u procesuiranju dela sa elementom nasilja prema članovima porodice u pet gradova u Srbiji: Beograd, Novi Sad, Subotica, Niš i Leskovac. Projekat je realizovan kroz tri faze, u periodu od 12 meseci.

U pripremnoj fazi, utvrđena je metodologija istraživanja, izrađena naučna aparatura i plan istraživanja, uključujući i izradu odgovarajućih upitnika, pisanih uputstava za istraživački rad, izbor uzorka, način prikupljanja podataka i dr. Takođe, izvršen je izbor istraživačica i pripremljen programa njihove instruktaze, koji je obuhvatio sledeće teme: “Nasilje u porodici kao društvena i pojedinačna pojava i kao posebno krivično delo”, “Određivanje predmeta i cilja istraživanja”, “Uputstva za prikupljanje podataka o krivičnim delima sa elementima nasilja izvršenim u porodici, izvršiocima i žrtvama”, “Objašnjenje anketnog upitnika kao instrumenta za prikupljanje podataka” i “Način uspostavljanja kontakta istraživačica sa institucijama i predstavljanja samog istraživanja”.

Nakon dvodnevno instruktivnog seminara, uspostavljen je kontakt sa re-

levantnim institucijama, radi dobijanja potrebnih dozvola za istraživanje. Istraživanje je sprovedeno prema jedinstvenoj metodologiji, primerenoj predmetu i ciljevima istraživanja. Prikupljeni podaci su selektovani, statistički obrađeni, naučno analizirani i prezentovani.

5. PRAVO NA ZAŠTITU OD PORODIČNOG NASILJA U REPUBLICI SRBIJI

5. 1. Društveni okvir novih zakonskih rešenja

Dosadašnja istraživanja nasilja u porodici pokazuju da na javljanje nasilja u porodici, posebno u braku, najviše utiču patrijarhat, društveni, posebno ekonomski faktori i međugeneracijska transmisija nasilja. Na javljanje partnerskog nasilja posebno utiču: model nasilja i model žrtve koje su muškarci i žene usvojili u svojim primarnim porodicama, patrijarhalni stav da je muškarac "glava porodice", a da je žena ta koja treba da čuti i trpi, nasilno rešavanje konflikta, kao obrazac ponašanja ljudi u sukobu, opšta diskriminacija prema ženama, koja se, između ostalog, ogleda u odobravanju nasilja nad ženama u porodici, pri čemu samo nasilje, kao mehanizam kontrole, uvećava moć nasilnika.

Pored faktora koji potiču iz društvene sredine i društvenih okolnosti, značajno je pomenuti nedostatak veštine komuniciranja i pregovaranja u konfliktnim situacijama između partnera, psihičke faktore, kao što su stavovi, vrednosti i ponašanje, kao i psihosocijalne faktore.

Društvena i ekonomska kriza u Srbiji u toku poslednje decenije, tranzicija ka kapitalizmu, uz postojeća tradicionalna i patrijarhalna shvatanja, koja se nisu promenila, nesumnjivo su značajno uticali na povećanje kriminaliteta nasilja u celini, posebno nasilja u porodici. Zbog toga je, prilikom traženja rešenja za problem nasilja uopšte i posebno nasilja u porodici, neophodno poći od širih struktura ekonomske, rodne i etničke nejednakosti u društvu.

Potrebno je naglasiti da je loš ekonomski položaj, koji ženama onemogućava da žive samostalno čak i kada su zaposlene i zarađuju, značajniji kao prepreka napuštanju nasilnika nego kao faktor koji doprinosi samom nasilju. Ovaj stav potvrdilo je kvantitativno istraživanje porodičnog nasilja u Srbiji, koje je sproveo istraživački tim Viktimološkog društva Srbije krajem 2001. godine. Dobijeni podaci pokazuju da egzistencijalni problemi predstavljaju jednu od najvećih prepreka koja sprečava žene da napuste nasilnika. Pri tome, nemogućnost rešenja stambenog pitanja očigledno ima posebno značajan uticaj na odluku žene da ostane u nasilnoj zajednici.

Najteži oblici porodičnog nasilja ispoljavaju se u partnerskim odnosima. Navodimo nekoliko drastičnih primera porodičnog nasilja koje je zabeležila naša dnevna štampa u periodu 2002-2004:

- Dana 5. 12. 2002. godine Verislav Jurišević (25) iz Kragujevca zaklao je devojkku Milanku Marković (25) prilikom dogovora za venčanje.

- Dana 11. 1. 2003. godine policajac Dušan Rajković u Novom Sadu ubio je hicima iz pištolja svoju devojku Ivanu Horvat, a zatim izvršio samoubistvo.
- Ninoslav Kamenović (24) zadavio je 30. 4. 2003. godine u Pirotu Emiliju Dimov (25), sa kojom se duže vremena zabavljao, a zatim se obesio.
- Dana 11. 5. 2003. godine u selu Saranovu kod Kragujevca Petar Kojadinović (51) iskasapio je svoju suprugu Ljiljanu (29). Motiv ubistva je bila ljubomora i Petrova sumnja da je Ljiljana trudna sa drugim čovekom.
- U noći između 15. i 16. 5. 2003. godine Branislav Živanov (32), sekretar OO SPS u Bačkoj Palanci, sa više od deset udaraca velikim kuhinjskim nožem ubio je svoju suprugu Katarinu (31). Branislav i Katarina bili su u braku nepune tri godine i, prema izjavama suseda, živeli su u izuzetnoj harmoniji i ljubavi.
- Siniša Spasić iz Niša uhapšen je zbog postojanja osnovane sumnje da je 31.12.2003. godine pretukao svoju suprugu Vukanu (61) i na taj način prouzrokovao njenu smrt. Spasić je pozvao hitnu pomoć izjavljujući da je našao suprugu mrtvu. Međutim, lekari su konstatovali da na njenom telu, koje je nađeno na podu, postoje brojne povrede, prelom rebara, nosne kosti, modrice i opekotine.
- Aleksandar Đorđević (49) iz sela Vran Dol u opštini Bela Palanka, 7. jula 2004. godine ubio je suprugu Žaklinu (38), tasta Slavoljuba (65) i taštu Jelicu Marković (59) iz sela Crvena Reka. Svedok zločina bio je petogodišnji Žaklinin bratanac.

5.2. Krivičnopravna regulativa

Zakonom o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srbije od 28.2.2002. u čl. 118a predviđa novo krivično delo "nasilje u porodici".

Prema važećem KZ ili čl. 118a KZRS, postoje četiri oblika izvršenja krivičnog dela nasilja u porodici, od najlakšeg do najtežeg.

Radnja prvog oblika krivičnog dela se sastoji u upotrebi sile ili ozbiljne pretnje da će se napasti na život ili telo čime se povređuje ili ugrožava telesni ili duševni integritet člana porodice. Ovom odredbom pruža se zaštita članu porodice koji je žrtva fizičkog nasilja koje ima za posledicu laku telesnu povredu i/ili psihičkog nasilja. Za ovaj oblik je predviđeno kažnjavanje novčanom kaznom ili zatvorom do tri godine.

Iskustva žena koje su bile izložene fizičkom nasilju pokazuju da se fizičko nasilje vrši na različite načine i različitim sredstvima. Ono obuhvata: batinjanje, udaranje pesnicama po glavi i telu, čupanje kose, povrede oštrim i tupim predmetima, šutiranje nogama, davljenje, bacanje na zid ili pod, nanošenje opekotina cigaretom, upaljačem, vatrom, vrelom vodom, peglom ili drugim vrelim predmetima, savijanje i lomljenje ruku, nosa, vilice, udaranje kaišem, drvenim, metalnim ili drugim predmetima itd.

Usled primene fizičkog nasilja, može da dođe do nanošenja lake telesne povrede (modrica - hematoma, kontuzija, čvoruga, ogrebotina i sl.) i lakog narušavanja zdravlja žrtve. Postoje dva oblika lake telesne povrede: "obična" i "opasna" laka telesna povreda. "Obična" laka telesna povreda postoji u sledećim slučajevima: usled telesne povrede, odnosno narušavanja zdravlja, nije doveden u opasnost život povređenog, niti je prouzrokovana opasnost za njegov život; nije uništen ili trajno ili u znatnoj meri oslabljen nijedan deo tela ili organ; nije prouzrokovana trajna ili privremena nesposobnost za rad povređenog, niti trajna nesposobost za rad koji predstavlja glavno zanimanje povređenog; zdravlje povređenog nije trajno, ni teško narušeno; nije prouzrokovana unakaženost, niti deformisanost telesnog izgleda povređenog.

Psihičko nasilje, u smislu odredbe ovog člana, sastoji se u ozbiljnoj pretnji da će se napasti život ili telo člana porodice. Pretnja treba da bude objektivno ozbiljna i da subjektivno izazove osećanje ugrožene sigurnosti. Subjektivno osećanje ugrožene sigurnosti zavisi od psihičkih karakteristika lica kome se preti, što znači da jedna ista pretnja neće izazvati isti osećaj ugrožavanja sigurnosti kod lica različitih psihičkih osobina. Radnja krivičnog dela se sastoji u različitim oblicima verbalne agresije kao što su: pretnje batinama, ubistvom, izbacivanjem iz stana, oduzimanjem dece, slanjem u psihijatrijsku bolnicu; kao i zastrašivanjem; ucenjivanjem; kontrolisanjem kretanja, zabranom izlaska van kuće, i sl. Psihičko nasilje nije spolja vidljivo, ali su posledice psihičkog nasilja dugotrajne i negativno utiču na celokupan psihički život.

Ovde se postavlja pitanje da li se ostali oblici psihičkog nasilja (verbalna uvreda, realna uvreda, simbolična uvreda, kleveta), ako je žrtva član porodice, mogu podvesti pod čl.118a st.1. ili se u tim slučajevima radi o posebnim krivičnim delima uvrede i klevete.

Drugi oblik izvršenja krivičnog dela nasilje u porodici postoji ako je pri izvršenju dela iz st.1 ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši. Posledica radnje izvršenja u ovom slučaju može da bude nanošenje lake telesne povrede, ali drugog oblika lake telesne povrede (tzv. "opasne lake telesne povrede"). Povrede su iste kao u slučaju "obične" lake telesne povrede, a razlika je u tome što je prilikom izvršenja dela korišćeno oružje ili oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši. Za ovaj oblik predviđeno je kažnjavanje zatvorom od 6 meseci do 5 godina.

U oba slučaja vrlo je važno da se žrtva posle povređivanja što pre javi le-

karu i da traži lekarsko uverenje u kome će detaljno biti opisane povrede. Lekarsko uverenje se podnosi državnom tužiocu.

Treći oblik postoji u slučaju kada je izvršeno nasilje prouzrokovalo tešku telesnu povredu ili trajno i teško narušavanje zdravlja člana porodice ili je delo izvršeno prema maloletniku.

Posledica teške telesne povrede je oštećenje ili narušenje telesnog integriteta ili prouzrokovanju telesnog (organskog) ili duševnog obolenja. Prema tome, prilikom izvršenja teške telesne povrede postoji teško narušavanje telesnog integriteta ili zdravlja žrtve. S obzirom na težinu posledice postoje dva oblika teške telesne povrede: obična teška telesna povreda i osobito teška telesna povreda. U odredbama zakona o teškoj telesnoj povredi čl. 53 KZRS predviđena su još dva oblika: teška telesna povreda kvalifikovana smrću i teška telesna povreda na mah.

Obična teška telesna povreda postoji: ako usled teške telesne povrede ili teškog narušenja zdravlja nije doveden u konkretnu opasnost život povređenog; ako je uništen ili u trajnoj meri oslabljen neki deo tela ili organ koji nije od vitalnog značaja za organizam ili ako vitalni organ nije oslabljen trajno ili u znatnoj meri; ako je prouzrokovana nesposobnost za rad, ali ne trajno ili jeste trajno, ali nije teško i ne odnosi se na rad povređenog koji je njegovo osnovno zanimanje, već na vršenje neke druge delatnosti; ako narušavanje zdravlja povređenog nije trajno ili jeste trajno ali nije teško; ako je prouzrokovana samo deformisanost telesnog izgleda.

Osobito teška telesna povreda postoji: ukoliko je usled telesne povrede ili narušenja zdravlja doveden u konkretnu opasnost život povređenog; uništen ili trajno i u znatnoj meri oslabljen koji važni deo tela ili organ; prouzrokovana trajna nesposobnost za rad povređenog, prouzrokovano trajno ili teško narušenje zdravlja povređenog.

Za ovaj oblik krivičnog dela - predviđena je kazna zatvora od dve do deset godina.

Najteži oblik krivičnog dela nasilje u porodici čl. 118a st. 4 postoji u slučaju kada nasilje dovede do smrti člana porodice. Za ovaj oblik krivičnog dela, koji je po svojim obeležjima izjednačen sa krivičnim delom ubistva, predviđena je kazna zatvora najmanje 10 godina.

U sklopu porodičnog nasilja treba pomenuti seksualno nasilje, koje se često javlja zajedno sa fizičkim i psihičkim nasiljem. U čl. 118a nije predviđeno seksualno nasilje kao oblik porodičnog nasilja, pa se, ukoliko je žrtva član porodice, primenjuju odredbe glave XII - krivična dela protiv dostojanstva ličnosti i morala.

Nasilje u seksualnim deliktima ispoljava se kao prinuda na obljubu upotrebom sile ili pretnje, polna zloupotreba i zlostavljanje dece i mlađih osoba, zloupotreba odnosa nadmoći i zavisnosti, primena nasilja u grupi, uz telesno oštećenje i lišavanje života žrtve. Ovoj grupi pripadaju sledeća krivična dela: seksualno zlostavljanje, koje se sastoji u seksualnom zlostavljanju ili gruboj po-

vredi dostojanstva ličnosti u sferi polnog života, silovanje, koje se sastoji u prinudi na obljubu ženskog lica upotrebom sile ili pretnjom da će se neposredno napasti na život i telo tog ili njemu bliskog lica, što znači da je posle najnovijih izmena KZRS inkriminisano silovanje u braku, prinuda na obljubu ili protivprirodni blud, obljuba ili protivprirodni blud sa nemoćnim licem, obljuba ili protivprirodni blud sa licem koje nije navršilo 14 godina, obljuba ili protivprirodni blud zloupotrebom položaja, bludne radnje, protivprirodni blud, podvođenje ili omogućavanje vršenja bluda, iskorišćavanje maloletnih lica za pornografiju i trgovina ljudima.

S obzirom na to da je čl. 103. KZRS inkriminisao silovanje u braku, postavlja se niz praktičnih pitanja, među kojima je najznačajnije vezano za otpor koji žrtva pruža silovatelju: ili da li postoji silovanje ako žrtva, bračna ili vanbračna supruga, ne pruža otpor izvršiocu?

Iz zakonske definicije silovanja proizilazi da se radi o nepravom krivičnom delu koje je sastavljeno iz jednog krivičnog dela - prinude i jednog inače dozvoljenog ponašanja - obljube. Prinuda je neophodan element za postojanje krivičnog dela silovanja, a kao dokaz primenjene prinude zahteva se postojanje otpora žrtve. Međutim, pravilno se primećuje da nepružanje otpora ne znači istovremeno pristanak žrtve. Pojam otpora mora biti ekstenzivnije shvaćen u tom smislu da pristanak žrtve ne postoji u slučajevima kada ona iz nekih razloga (stanja u kome se nalazila, straha, nesrazmere u fizičkoj snazi između nje i učinioca) nije bila u stanju da pruži otpor ili je otpor pružala, ali nisu ostali tragovi tog otpora na telu učinioca. Kod pružanja otpora, njegove spoljne manifestacije mogu da budu veoma različite, a otpor treba da se kreće u granicama fizičke snage žrtve i njenih konkretnih mogućnosti za odbranu. Smatra se da otpor postoji i onda kada je žrtva u fizičkoj ili psihičkoj nemogućnosti da daje otpor, a pasivno trpljenje žrtve iznuđeno pretnjom ili silom očigledno ne predstavlja dobrovoljni pristanak na obljubu koji bi isključivao postojanje krivičnog dela silovanja.

Posebno treba razmotriti načine dokazivanja izvršenja ovog krivičnog dela i raspoloživa dokazna sredstva. Pri tome, treba imati u vidu rezultate dosadašnjih istraživanja neprijavljenih slučajeva silovanja u braku. Istraživanja pokazuju da silovanje u braku može da se javi samostalno, bez drugih oblika nasilja, ali i zajedno sa ostalim nasilničkim ponašanjima kao najčešći oblik agresije. U odnosima koji se karakterišu teškim nasilništvom, žestok seksualni napad se može desiti čak nekoliko puta mesečno. Seksualni napad je naročito težak oblik bračnog nasilja. Moguće je nanošenje intenzivnog fizičkog bola u toku dužeg vremenskog perioda, telesnih povreda od površinskih modrica i oderotina do unutrašnjih povreda i unakaženosti. Psihičko dejstvo seksualnog napada takođe može da bude ekstremno: - zabeleženi su slučajevi teških emocionalnih kriza, depresija, sklonosti samoubistvu. Kao posebno teški, zabeleženi su slučajevi silovanja, koje su izvršili bračni partneri prema svojim suprugama tokom njihove trudnoće.

Značajna promena do koje je došlo najnovijim izmenama KZ jeste pokretanje krivičnog postupka u slučaju postojanja krivičnog dela "nasilje u porodici". Krivično gonjenje se preduzima po službenoj dužnosti, što znači da državno tužilaštvo pokreće krivični postupak.

Žrtve nasilja u porodici mogu da budu i deca. Deca su često žrtve psihičkog nasilja kada prisustvuju scenama nasilja između roditelja. Stoga je sasvim opravdano da se protiv nasilnika pokrene krivični postupak zbog krivičnog dela iz čl. 118a ukoliko je dete - žrtva bilo očevidac fizičkog nasilja primenjenog prema najbližem članu porodice. Deca su zaštićena od zanemarivanja i zlostavljanja posebnom inkriminacijom u okviru čl. 118. Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u grubom zanemarivanju dužnosti zbrinjavanja i vaspitanja. Izvršiocima su roditelji, usvojioci, staraoci ili druga lica koja imaju obavezu da se staraju o maloletniku i da ga vaspitavaju. Da bi postojalo krivično delo nije potrebno da dođe do uočljivih pojava poremećaja u ponašanju, niti oštećenja zdravlja. Izostavljanjem nastale posledice (poremećaj u ponašanju, zdravstvene tegobe i sl.) iz bića krivičnog dela još više se proširuje zaštita maloletnih lica od grubog zanemarivanja.

Šta je "grubo zanemarivanje", ocenjuje se u svakom pojedinačnom slučaju, s obzirom na intenzitet, učestalost posledica i okolnosti pod kojima se zanemarivanje čini, ali i s obzirom na subjektivne momente (mržnja, nezainteresovanost, sadizam, itd.). Grubo zanemarivanje se mora odnositi na zbrinjavanje i vaspitavanje maloletnika. Oba oblika, grubo zanemarivanje dužnosti zbrinjavanja i grubo zanemarivanje dužnosti vaspitavanja, povezani su i, po pravilu, pojavljuju se istovremeno.

Kod ovog krivičnog dela, radnja zanemarivanja zbrinjavanja može biti izvršena činjenjem i nečinjenjem. Grubo zanemarivanje zbrinjavanja postoji i u onim slučajevima kada se roditelj odaje skitnji i neradu, kad ne privređuje, troši svoju platu na provod ili piće, prodaje stvari iz kuće i time ugrožava egzistenciju članova porodice. Zanemarivanje vaspitanja takođe se može izvršiti činjenjem i nečinjenjem, kada se ne preduzimaju radnje neophodne za vaspitanje maloletnika, kao i kada se ne sprečava devijantno ponašanje maloletnika.

Drugi, teži oblik ovog krivičnog dela postoji u slučaju prinuđavanja maloletnika na preteran rad ili rad koji ne odgovara njegovom uzrastu, na prosjačenje ili vršenje drugih radnji štetnih za njegov razvoj. Krivično delo postoji iako zapuštanje nije jedini i isključivi faktor koji je doveo do delinkventnog ponašanja maloletnika. Dovoljno je da je zapuštanje uticalo u velikoj meri na devijantno i delinkventno ponašanje maloletnika.

Rezultati istraživanja

Pravna praksa u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici istražena je prikupljanjem podataka iz policijskih predmeta, predmeta u tužilaštvu i sudskih predmeta. Predmet sagledavanja i analize bila su dela nasilja prema članovima porodice, ona koja su kvalifikovana kao krivična dela nasilja u porodici (čl. 118a KZRS), kao i svi oblici ubistva (čl. 47, 48, 49. KZRS), pokušaj ubistva, teška telesna povreda (čl. 53 KZRS i pokušaj), laka telesna povreda (čl. 54), ugrožavanje opasnim oruđem pri tuči ili svađi (čl. 56. KZRS), ugrožavanje sigurnosti – čl. 67. KZRS, kleveta (čl. 92. KZRS), nasilje u porodici (čl.118a).

U daljem tekstu, prezentovani su prikupljeni podaci o učiniocima i žrtvama krivičnih dela, o samom delu, kao i podaci vezani za postupanje policije i pravosudnih organa, tužilaštva i suda. Podaci su obrađeni, razvrstani i analizirani s obzirom na grad u kome je istraživanje sprovedeno, uz ukazivanje na nedostatke u primeni propisa i probleme koji se javljaju usled pogrešne primene krivičnih odredbi.

1. 3. NIŠ

1. 3. 1. Opšti podaci o predmetima

Pregledano je i analizirano ukupno 15 policijskih predmeta, 37 predmeta tužilaštva i 16 sudskih predmeta, u kojima su radnje učinilaca kvalifikovane kao krivično delo nasilja u porodici (čl. 118a st. 1. 2. i 3) iz nadležnosti opštinskog suda. U istraživanom periodu, bio je samo jedan slučaj nasilja u porodi-

ci iz nadležnosti okružnog suda iz čl. 118a st. 4, koji je uvek u toku. Predmet razmatranja bili su i predmeti u kojima su procesuirana dela nasilja prema članovima porodice, kvalifikovana kao lake telesne povrede (čl. 54. st. 2. KZRS) i teške telesne povrede (čl. 53. st. 1. KZRS), iz nadležnosti opštinskog suda: 1 policijski predmet, 11 predmeta tužilaštva i 5 sudskih predmeta. Pored toga, razmotreni su i predmeti iz nadležnosti Okružnog suda, u kojima su procesuirana dela nasilja prema članovima porodice, kvalifikovana kao ubistvo (4) i ubistvo u pokušaju (3), i to: 6 predmeta tužilaštva i 4 sudska predmeta.

1. 3. 2. Policijski predmeti

Sekretarijat unutrašnjih poslova u Nišu stavio je na raspolaganje podatke samo o onim predmetima koji sadrže krivičnu prijavu za krivično delo nasilja u porodici, iako se postavljeni zahtev, u skladu sa ciljevima istraživanja, odnosio i na druga krivična dela sa elementom nasilja izvršena prema članovima porodice. Takođe, istraživačicama nije omogućen neposredni uvid u policijske predmete, uz obrazloženje da se radi o službenoj tajni i da se iz policijskih predmeta ne mogu neposredno, čak ni u naučne svrhe, prikupljati relevantni podaci. Umesto uvidom u predmete, do podataka smo došli na osnovu pisanog materijala koji je sastavilo službeno lice. Pored toga, podatke smo prikupljale i iz krivičnih prijava Sekretarijata unutrašnjih poslova u Nišu sadržanih u spisima sudskih predmeta. Ovakav način prikupljanja podataka predstavljao je neotklonjivu smetnju za sagledavanje svih relevantnih pokazatelja, kao i za komparaciju podataka sa podacima iz drugih institucija u Nišu i u ostalim gradovima.

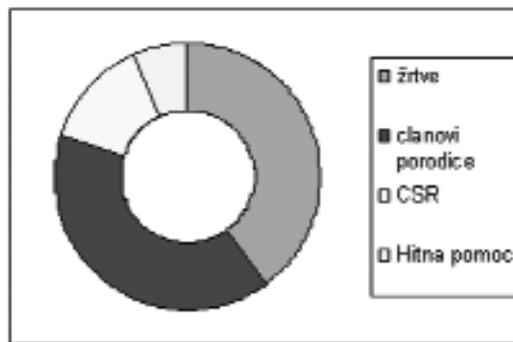
Od ukupno 16 krivičnih prijava koje je Sekretarijat unutrašnjih poslova u Nišu podneo u istraživanom periodu, 15 se odnose na krivično delo nasilja u porodici, dok je jedna podneta zbog lake telesne povrede iz čl. 54. st. 1 KZRS.

U istraživanom periodu, Sekretarijat unutrašnjih poslova u Nišu podneo je relativno mali broj krivičnih prijava zbog krivičnog dela nasilja u porodici s obzirom na broj prijavljenih dela nasilja prema članovima porodice jer, po shvaćanju službenih lica ovog Sekretarijata, podnošenju krivične prijave zbog krivičnog dela nasilja u porodici ima mesta samo ukoliko je prijavljeno lice prethodno više puta prijavljivano i prekršajno gonjeno zbog nasilja izvršenog prema članu porodice. Saglasno takvom stavu, samo jedan manji broj krivičnih prijava podnet je zbog izvršenog dela nasilja prema članu porodice koje je po prvi put prijavljeno, dok je daleko veći broj prijava (oko 80%) podnet zbog nasilja prema članu porodice koje je prethodno dva ili više puta prijavljivano i prekršajno procesuirano.

Prema podacima sadržanim u pisanom materijalu koji nam je Sekretarijat unutrašnjih poslova u Nišu stavio na uvid, ovaj Sekretarijat je u periodu od 1. 1. 2003. do 31. 12. 2003. evidentirao 399 prekršaja sa elementima nasilja u porodici. Iako se prema opisu dela može zaključiti da postoje zakonska obe-

ležja krivičnog dela nasilja u porodici, radnje izvršenja kvalifikovane su kao prekršaj protiv javnog reda i mira, s pozivanjem na odredbe Zakona o javnom redu i miru ("Sl. glasnik RS", br. 51/92, 53/93, 67/93 i 48/94). Međutim, ovim Zakonom nije posebno inkriminisano nasilje u porodici, već samo dela ugrožavanja javnog reda i mira, koji je odredbama čl. 2. ovog Zakona definisan kao "usklađeno stanje međusobnih odnosa građana nastalo njihovim ponašanjem na javnom mestu i delovanjem organa i organizacija u javnom životu radi obezbeđivanja jednakih uslova za ostvarivanje prava građana na ličnu i imovinsku sigurnost, mir i spokojstvo, privatni život, slobodu kretanja, očuvanje javnog morala i ljudskog dostojanstva i prava maloletnika na zaštitu". Neki od prekršajnih postupaka pokrenutih prijavom ovog Sekretarijata obustavljeni su, uz obrazloženje da je reč o delu koje nije propisano kao prekršaj, jer do nasilja nije došlo na javnom mestu, već u privatnom prostoru.

Prema podacima koji su navedeni u policijskim predmetima, u najvećem broju slučajeva krivične prijave su podnosile žrtve (6), zatim, druga lica i članovi porodice (6), u 2 slučaja Centar za socijalni rad u Nišu, kad su žrtve bila deca, dok je u jednom slučaju prijavu podneo Zavod za hitnu medicinsku pomoć u Nišu (grafikon 30).

Grafikon 30.

Postupanje policije bilo je uobičajeno: u najvećem broj slučajeva službena lica izlazila su na lice mesta, obavila razgovore sa žrtvom i učiniocem i sastavila službenu belešku. Takođe, prikupljeni su podaci o izvršenom delu od članova porodice i drugih lica. U dva slučaja, određena je mera zadržavanja radi prikupljanja obaveštenja, koja je trajala 4 časa, odnosno 48 časova, posle čega je osumnjičeni sproveden nadležnom istražnom sudiji (čl. 227. i čl. 229. st. 1. ZKP). Službena lica su, u toku razgovora sa izvršiocima nasilja, upozoravala na društvenu opasnost izvršenog dela, opominjući ih da to više ne čine, nastojeći da doprinesu sprečavanju novog nasilja i nastupanju težih posledica. Kad su u pitanju lica protiv kojih su već podnošene prekršajne prijave, policija je redovno saopštavala da će biti podneta krivična prijava sudu.

U poređenju sa ranijom praksom policije, uočava se izvesno poboljšanje u pristupu policije žrtvama i nasilnicima, što navodi na zaključak da se postepeno prevazilazi "politika" nemešanja policije u privatne bračne i porodične odnose. Ova promena može se objasniti činjenicom da je u poslednjih par godina jedan broj policajaca bio edukovan putem različitih seminara o nasilju u porodici, koji su realizovani uglavnom u okviru nevladinog sektora. Iako, dakle, ne postoje posebna pravila o postupanju policije u slučajevima nasilja u porodici, tj. poseban protokol o načinu ophođenja sa nasilnicima i žrtvama, u ovom Sekretarijatu se već naziru obrisi budućih pravnih i etičkih pravila o pristupu, načinu rada i ponašanju službenih lica prilikom izlaska na lice mesta i prikupljanja obaveštenja o izvršenom nasilju u porodici, za kojima, nesumnjivo, postoji potreba.

Analiza krivičnih prijava Sekretarijata unutrašnjih poslova u Nišu, podnetih u istraživanom periodu, koje su bile sadržane u spisima javnog tužilaštva i suda, pokazuje da je mnogo više krivičnih prijava podneto zbog krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 118a KZRS, te da je znatno manji broj dela nasilja prema članovima porodice drukčije kvalifikovan, što upućuje na zaključak da se uglavnom vrši pravilna kvalifikacija onih dela nasilja prema članovima porodice koja, po oceni Sekretarijata unutrašnjih poslova u Nišu, nisu prekšaji, već krivično delo. Međutim, uočavaju se i izvesne nepravilnosti i nedoslednosti u kvalifikaciji jer je jedan manji broj dela kvalifikovan kao laka, odnosno teška telesna povreda i kao ubistvo, iako su žrtva i nasilnik članovi porodice, a radnja izvršenja u potpunosti odgovara opisu dela iz čl. 118 a KZRS.

Radi ilustrovanja ovakvih nepravilnosti, navodimo dva dela nanošenja telesnih povreda članovima porodice, koji su kvalifikovani kao laka, odnosno kao teška telesna povreda.

Ćerka je, prema podacima iz krivične prijave, *"lako telesno povredila svoju majku tako što je, nakon kraće svađe, ubola makazicama, koje su sredstvo podobno da telo teško telesno povredi, u predelu grudi, nanevši joj na ovaj način telesnu povredu u vidu ubodne rane desne polovine grudnog koša."* Za ovo delo SUP u Nišu podneo je krivičnu prijavu zbog nanošenja lake telesne povrede iz čl. 54. st. 2. KZRS.

Prema navodima iz krivične prijave Sekretarijata unutrašnjih poslova u Nišu, osumnjičeni je *"u hodniku zgrade teško telesno povredio oštećenu tako što ju je nekoliko puta udario pesnicom u predelu glave i vrata, od kojih udaraca je pala na beton ispred lifta zgrade, nakon čega je nastavio da je udara rukama i nogama po telu, usled čega je oštećena zadobila tešku telesnu povredu u obliku kontuzije tela, krvinih podliva po telu i preloma desne libične kosti, iako je bio svestan da usled zadatih udaraca i pada oštećene može nastupiti teška telesna povreda, ali je olako smatrao da do toga neće doći ili da će ih moći sprečiti."* Osumnjičeni je suprug žrtve sa kojom ne živi zajedno i u vreme izvršenja dela bila je u toku brakorazvodna parnica. Za ovo delo, Sekretarijat unutrašnjih poslova u Nišu podneo je krivičnu prijavu zbog krivičnog dela teške telesne povrede iz čl. 53. st. 4. u vezi sa st. 1. KZRS.

Pregledom dostupnih krivičnih prijava ne može se pouzdano zaključiti na osnovu kojih kriterijuma službena lica Sekretarijata unutrašnjih poslova u Nišu odlučuju za koje će delo podneti krivičnu prijavu. Čini se da kvalifikacija dela zavisi od individualnih stavova službenog lica koje u konkretnom slučaju postupa, jer se samo time mogu objasniti razlike u klasifikacijama dela koja imaju zakonska obeležja krivičnog dela nasilja u porodici. Da bi se ovakva praksa prevazišla, neophodno je preduzeti mere u cilju ujednačavanja stavova na nivou Sekretarijata.

Period od izvršenog dela do podnošenja krivične prijave tužilaštvu u prosek je iznosio 20 dana. Vreme potrebno za sastavljanje i podnošenje krivične prijave prevashodno je zavisilo od toga da li je bilo potrebno prikupiti obaveštenja od drugih lica i preduzeti druge potrebne mere i radnje pre podnošenja krivične prijave.

1. 3. 3. Predmeti tužilaštva

Pregledano je ukupno 59 predmeta, i to: 36 predmeta tužilaštva u kojima je krivična prijava podneta za krivično delo nasilja u porodici iz nadležnosti opštinskog suda i 7 predmeta u kojima je krivična prijava podneta za krivično delo ubistva i pokušaja ubistva iz nadležnosti okružnog suda, 11 predmeta u kojima su dela kvalifikovana kao laka i teška telesna povreda, u kojima su izvršilac i žrtva članovi porodice.

Kad su u pitanju prijave zbog krivičnog dela nasilja u porodici, u 4 predmeta tužilac je odbacio krivičnu prijavu podnetu zbog krivičnog dela nasilja u porodici jer je konstatovao da prijavljeno delo ne predstavlja krivično delo nasilja u porodici za koje se goni po službenoj dužnosti. U 2 predmeta, nakon sprovedenog istražnog postupka, tužilac je odustao od gonjenja, pa je postupak obustavljen. U tri predmeta, tužilac je stavio zahtev za sprovođenje istrage, koja je u vreme sprovođenja istraživanja bila još uvek u toku. U svim slučajevima radi se o krivičnim prijavama koje je podneo Sekretarijat unutrašnjih poslova u Nišu zbog krivičnog dela nasilja u porodici. U jednom predmetu, tužilac je podneo predlog za izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja na slobodi, dok je u jednom predmetu ustupio predmet drugom opštinskom javnom tužiocu, koji je pred nadležnim sudom protiv istog izvršio- ca ranije pokrenuo krivični postupak zbog krivičnog dela nasilja u porodici.

Uvid u spise pregledanih predmeta pokazuje da odluke o odbacivanju krivične prijave nisu obrazložene na način koji omogućava da se pouzdano utvrdi na osnovu kojih okolnosti je takva odluka doneta. U pojedinim slučajevima, do odbacivanja krivične prijave došlo je jer je tužilac zaključio da u izvršenim radnjama nema elemenata dela nasilja u porodici. Međutim, u jednom broju predmeta, u kojima se, s obzirom na sadržinu krivičnih prijava, očigledno radi o delima sa zakonskim obeležjima krivičnog dela nasilja u porodici, tužilac je doneo odluku o odbacivanju krivične prijave u situaciji kad je žrtva nasilja ne-

girala da je delo izvršeno, odnosno kad je odbila da se izjasni o izvršenom delu, pozivajući se na svoje pravo da uskrati svedočenje. U nekim od ovih slučajeva, kao osumnjičeni se pojavljuju lica koja, kako je u krivičnoj prijavi navedeno, u dužem vremenskom periodu fizički i psihički maltretiraju sve članove porodice, uključujući i maloletnu decu. Takođe, u pojedinim predmetima u kojima su krivične prijave odbačene, radi se krivičnim prijavama podnetim zbog brutalnog fizičkog nasilja koje je rezultiralo telesnim povređivanjem žrtve. Zapaža se da u ovim predmetima javni tužilac, pre odbacivanja krivične prijave, nije preduzeo nijednu radnju u cilju prikupljanja informacija o izvršenom delu.

U daljem tekstu, detaljno je prikazan, primera radi, način postupanja tužilaštva u jednom od predmeta u kojima je došlo do odbacivanja krivične prijave, uz navođenje podataka o samom delu i preduzetim radnjama.⁴

U policijsku stanicu u Nišu priveden je i saslušan DM i tom prilikom sačinjena je službena beleška:

“10. 4. 2002. oko 21:45 upućeni smo od strane šefa smene dežurne službe u ul. K. jer D.M. navodno tuče oca i ženu. Odlaskom na lice mesta, zatekli smo T.M. oca D.M., koji je prijavio slučaj, snaju S.M. i maloletnu J.M. staru 2 godine. T.M. je objasnio da je D.M. došao iz grada, bio je nervozan, počeo je da viče na svoju ćerku mal. Jasminu i udario je tepalicom za muve po glavi više puta. T.M. je prišao da je zaštititi, pa je D.M. i njega udario u predelu vilice pesnicom i izbio mu dva zuba iz gornje vilice. Tada je T.M. pozvao policiju. U međuvremenu, dok policija nije stigla, Dušan je tukao suprugu do te mere da nije bila u stanju da sedi i hoda. Posle toga je otišao u komšiluk gde je pronađen kako igra sportsku prognozu. T.M. i S.M. izjavili su da se ovo ne dešava prvi put, da se D.M. svakodnevno agresivno ponaša i da ne žele više da ga kriju. Dušan svakodnevno maltretira celu porodicu uključujući i svoju maloletnu decu. Zbog bojazni da će nastaviti sa ovakvim ponašanjem, priveden je u službene prostorije.”

Protiv D.M., rođenog 1968. godine, koji ima dvoje maloletne dece (ćerka 2 godine, sin 4 godine), podnet je, najpre, zahtev za pokretanje prekršajnog postupka. Međutim, sudija za prekršaje doneo je odluku o obustavljanju prekršajnog postupka jer je na osnovu sprovedenog postupka utvrdio da je u konkretnom slučaju reč o radnji koja nije propisana kao prekršaj, s obzirom na to da je do nasilja došlo u dnevnoj sobi okrivljenog, što u konkretnom slučaju ne predstavlja javno mesto.

Nakon toga, u prostorijama Sekretarijata unutrašnjih poslova u Nišu saslušana je S.M., supruga okrivljenog, rođena 1969. Ona je izjavila da je sa D.M. u braku 9 godiina, da imaju dvoje maloletne dece i da su se odnosi između

⁴ Ovaj predmet bio je detaljno sagledan u pilot istraživanju koje je prethodilo uobličavanju i realizaciji projekta „Krivično delo nasilja u porodici , pravna praksa u Republici Srbiji“. Videti: Konstantinović Vilić S., Petrušić, N.: Krivično delo nasilja u porodici - analiza slučajeva sa područja grada Niša. Temida. Br. 2/2003, str. 27-37.

njih poremetili dve godine posle zaključenja braka. U toku 1995. D.M. je tako tukao i udario glavu o zid da misli da je od toga boli glava. U poslednje vreme postao je veoma agresivan, viče na nju i decu, tuče decu, nju šamara i šutira. Do sukoba je došlo 10. 4. 2002. godine, oko 12 časova. Raspravljali su se oko dece. Dušan je vikao na maloletnu J.M. zastrašujućim glasom. Svekrva je reagovala, a on je podigao stolicu na nju i pretio govoreći: *“Krv ću da ti popijem, sad će krv da pljušti, ubiću te na mestu.”* Popodne, oko 17 časova došli su njegovi roditelji da ih obiđu. Oko 19 časova došao je D.M. i doneo sok. Ona je sipala sok svima, pa i deci. Maloletna J.M. je u tom momentu prosula sok. Na to je D.M. burno reagovao, počeo je da viče i tepalicom za muve nekoliko puta udario J.M. Otac D.M. pošao je da zaštiti unuku, ali je DM reagovao tako što ga je udario pesnicom u predelu glave. Posle toga je nastavio da psuje, a maloletnom sinu je zapretio rečima: *“Tebi ću mozak da istresem, nećeš biti ista majka”*.

Saslušan je otac okrivljenog, koji je rekao da D.M. često napada decu i suprugu, da ih psuje, preti, a kada roditelji dođu kod njega, on ih izbacuje i govori *“šta ćete vi ovde, šta ste mi dali, pobiću vas sve”*.

Majka okrivljenog takođe je saslušana i ona je izjavila da to nije prvi put, da D.M. stalno maltretira i fizički zlostavlja svoju suprugu i decu, a ako mu oni uzvrate, on ih bije i šutira gde mu padne na pamet.

Sekretarijat unutrašnjih poslova u Nišu podneo je tužilaštvu krivičnu prijavu zbog krivičnog dela nasilja u porodici iz čl. 118a KZRS, zajedno sa službenom beleškom.

Na osnovu krivične prijave, u Opštinskom javnom tužilaštvu u Nišu saslušana je S.M. U službenoj belešci sačinjenoj tom prilikom navedeno je da je S.M. izjavila da se D.M. sukobio sa ocem i da je zbog toga vikao na nju i decu, ali nije upotrebio silu i pretnju.

Opštinski javni tužilac je, nakon toga, odbacio krivičnu prijavu nalazeći da u radnjama okrivljenog nema elemenata krivičnog dela nasilja u porodici. U obrazloženju rešenja navedeno je, pored ostalog, da je oštećena izjavila *“da je Dušan bio ljut na nju i decu, ali da nije upotrebio silu niti ozbiljne pretnje već je kasnije udario oca koji sa njima ne živi u zajedničkom domaćinstvu. Odnosno, ona nije sigurna da je udario oca, samo je videla da je zamahnuo rukom prema njemu. Događa se da D.M., kad je razjaren, viče, ali J.M. misli da nikada ne bi ozbiljno naškodilo njoj i deci i ona ima nameru da nastave zajednički život jer su zajedno devet godina. Ne zna zašto su radnici SUP-a podneli krivičnu prijavu protiv D.M. Ona se ne pridružuje gonjenju, niti ističe oštetni zahtev”*.

Analiza razloga koji su navedeni u obrazloženju rešenja o odbacivanju krivične prijave očigledno pokazuje da nije bilo mesta odbacivanju krivične prijave. Tužilac je iskaz jedne od žrtava smatrao jedinim relevantnim izvorom saznanja, ne saslušavši ostala lica koja su prisutvovala događaju. Osim toga, treba konstatovati da je delo nasilja u porodici izvršeno 10. 4. 2002., a ošte-

ćena je pred javnim tužiocem saslušana 23. 9. 2002. godine, dakle, posle više od pet meseci od izvršenog dela nasilja. Ovako veliki protek vremena od prijavljivanja dela do saslušanja žrtve nesumnjivo je imao uticaja na to da žrtva promeni svoj iskaz.

Iako se u praksi često događa da žrtve menjaju svoj iskaz koji su ranije dale policiji i pred tužiocem negiraju da je delo nasilja u porodici izvršeno, smatramo, imajući u vidu društvenu opasnost krivičnog dela nasilja u porodici, da bi, pre odbacivanja krivične prijave, javni tužilac trebalo da preduzme sve neophodne radnje radi prikupljanja dodatnih činjenica i drugih dokaza,⁵ što podrazumeva da pre odlučivanja o krivičnoj prijavi pažljivo i svestrano razmotri sve okolnosti izvršenja dela, situaciju u porodici pre i u vreme izvršenja dela, da sam ili posredstvom drugih organa, prikupi dodatne informacije o svim relevantnim činjenicama. U praksi, međutim, sve ove radnje su, po pravilu, izostajale, a odbacivanju krivične prijave uglavnom je prethodio samo razgovor javnog tužioca sa žrtvom.

Iz predmeta u kojima je javni tužilac, nakon sprovedene istrage, odustao od gonjenja ne može se, takođe, pouzdano zaključiti kojim se razlozima rukovodio, jer u predmetima uopšte nema podataka o razlozima i motivima odustanka.

Predmet istraživanja bilo je 15 predmeta tužilaštva u kojima su krivične prijave podnete zbog krivičnih dela laka telesna povreda i teška telesna povreda, izvršenih prema članovima ili bivšim članovima porodice, kao i 7 predmeta u kojima su dela kvalifikovana kao ubistvo ili pokušaj ubistva. U svim ovim predmetima, u kojima je krivičnu prijavu podnela policija, kao žrtve se pojavljuju članovi ili bivši članovi porodice učinioca: sin, odnosno ćerka (4), roditelj (5), bračna supruga (1), vanbračna supruga (2), bivša supruga (6), dete (4) i brat (1).

Među delima nasilja izvršenim prema članovima ili ranijim članovima porodice, koja su kvalifikovana kao laka i teška telesna povreda iz čl. 54. KZRS, nalaze se i sledeća protivpravna dela:

“Otac je lako telesno povredio oštećenog, svog maloletnog sina, starog 7 godina, na taj način što ga je više puta udario drvenom motkom po telu, nanevši mu lake telesne povrede u vidu brojnih krvnih podliva po telu.” – delo je kvalifikovano kao laka telesna povreda iz čl. 54. st. 2. u vezi sa st. 1. KZRS.

U zajedničkoj porodičnoj kući sin je lako telesno povredio svog oca tako što mu je, nakon kraće svađe, *“kuhinjskim nožem, sredstvom podobnim da telo te-*

⁵ Iako nasilje u okrilju porodice predstavlja najskruveniji oblik kriminaliteta, rezultati istraživanja pokazali su da su u 179 (71,6%) slučajeva, u kojima su žene bile žrtve nasilja (od ukupno 250), za nasilni događaj znali članovi domaćinstva, koji sa žrtvom ostvaruju tzv. primarne grupne kontakte.⁶ Kako se ide dalje ka nivou sekundarnih grupnih kontakata, koji podrazumevaju srodnike u pobočnim linijama krvnog srodstva, dalje krvne srodnike u pravoj liniji i po tazbini, ovaj broj opada, pa su 92 (36,8%) ispitanice rekly da su za nasilni događaj znali drugi rođaci. U 78 (31,2%) slučajeva upoznati su bili njeni prijatelji, u 64 (25,6%) susedi, a u 26 (10,4%) kolege ili kolegince sa posla ili fakulteta, odnosno lica koja čine nivo tercijarnih grupnih kontakata. Videti: *Porodično nasilje u Srbiji*, (ur. Nikolić-Ristanović, V.), Viktimološko društvo Srbije i Prometej, Beograd: 2002.

ško povredi i zdravlje teško naruši, naneo ubodnu ranu u predelu levog ramena.” – delo je kvalifikovano kao laka telesna povreda iz čl. 53. st. 2. KZRS.

U porodičnoj kući sin je metalnim pajserom dužnine 40 cm, zadao svom ocu, dok je ovaj spavao, “*tri udarca u predelu glave, kao i nekoliko udaraca u predelu desnog kolena, grudi i trbuha, od kojih udaraca je oštećeni zadobio teške telesne povrede opasne po život u vidu rane levog temenog predela, preloma leve temene kosti sa rascepom tvrde moždane opne i tkiva velikog mozga istog predela, nagnječne rane desnog temenog predela, leve polovine čela i desnog kolena, oguljotine kože na grudima i truhu*”. – delo je kvalifikovano kao teška telesna povreda iz čl. 53. KZRS.

Suprug je povredio telesni integritet svoje supruge tako što je “*nakon rasprave udario pesnicom 3-4 puta u predelu glave, a potom je kolenom udario u predelu rebara nanevši joj lake telesne povrede u vidu preloma 7 rebara sa desne strane, sa hematomom na mestu preloma, kao i hematomima po leđima i desnom ramenu*”. - delo je kvalifikovao kao laka telesna povreda iz čl. 54. st. 1. KZRS.

Na osnovu analiza ovih predmeta, može se zaključiti da tužilaštvo ima nekritički odnos prema krivičnim prijavama policije. Naime, samo u jednom predmetu tužilac je izvršio prekvalifikaciju dela, tako što je tešku telesnu povredu iz čl. 53. st. 1. KZRS prekvalifikovalo u delo nasilja u porodici, dok za sva ostala dela koja su u krivičnoj prijavi policije kvalifikovana kao laka, odnosno teška telesna povreda, ubistvo ili pokušaj ubistva, podneo optužni akt prema kvalifikaciji iz krivične prijave, iako je bilo očigledno da su nasilnik i žrtva članovi porodice, što je odlučna činjenica za kvalifikaciju dela.

Zapaža se da, prilikom kvalifikacije dela, tužilaštvo polazi od stava bivši supružnik nema status “člana porodice”. Naime, u istraživanom uzorku nijedno delo nasilja izvršeno prema bivšem supružniku tužilaštvo nije kvalifikovalo kao nasilje u porodici. Tako je, npr. tužilaštvo stalo na stanovište da se radi o krivičnom delu nanošenja lake telesne povrede iz čl. 54. st. 2. KZRS, koje je raniji suprug žrtve izvršio tako što je u toku noći, “*dok je žrtva spavala, kuhinjskim nožem mahao ipred nje, pa kad je ona pokušala da se odbrani i rukama zaštiti, nožem joj je naneo povrede u vidu krvnih podliva kože levog i desnog ramena, lica u nivou donjoviličnog ugla sa desne strane i leve strane brade i desne podlaktice, oguljotine prednje strane grudnog koša, leve strane trbuha, desne i leve podlaktice i leve šake, zatim joj nož stavio pod grlo, nanevši joj povredu u vidu oguljotine kože vrata, a onda je nožem uboo u predelu leve butine, nanevši joj povredu u vidu oguljotine leve butine*.” Da je delo bilo kvalifikovano kao nasilje u porodici, mogla bi da bude izrečena zatvorska kazna u maksimalnom trajanju od 5 godina. Međutim, s obzirom na to da je delo kvalifikovano kao laka telesna povreda, maksimalna kazna zatvora, čije izricanje javni tužilac u ovom predmetu može tražiti, iznosi 3 godine.

Smatramo da ovakvo stanovište javnog tužilaštva, s obzirom na smisao inkriminacije dela nasilja u porodici, nije prihvatljivo, te da bi trebalo šire tuma-

čiti zakonski pojam "član porodice". U prilog tome govori činjenica da prestankom braka supružnika ne prestaju njihovi međusobni odnosi. Kad je reč o bivšim supružnicima koji imaju zajedničku decu, njihovi kontakti su relativno česti jer imaju određena roditeljska prava i dužnosti. Sukobi oko vršenja roditeljskih prava bivših supružnika, a naročito sukobi oko deobe bračne imovine, predstavljaju najšesće povode za nastavak nasilja i izvršenje novih dela fizičkog i psihičkog nasilja. Nasilje je posebno učestalo kad posle prestanka braka supružnici nastave da žive u istom stambenom objektu, što uslovljava da među njima i dalje postoje svakodnevni kontakti koji često provociraju nove sukobe. U praksi ovakvi slučajevi nisu retki jer veoma često supružnici nisu u mogućnosti da deobom bračne tekovine obezbede sebi posebne stambene jedinice. Tome naročito pogoduje dugo trajanje sudskih postupaka za deobu imovine stečene u toku trajanja bračne ili vanbračne zajednice, nemogućnost fizičke, odnosno civilne deobe nepokretnosti i dr. Imajući ove okolnosti u vidu, očigledno je da bi pravnu zaštitu od nasilja u porodici trebalo da uživaju i supružnici koji su ranije bili u braku, nezavisno od toga da li žive i istom stambenom objektu ili na odvojenim mestima.

Takođe, tužilaštvo stoji na stanovištu da se ne radi o krivičnom delu nasilja u porodici i kad su izvršilac i žrtva supružnici među kojima brakorazvodna parnica još uvek nije okončana pravnosnažnom sudskom presudom. Smatramo da vođenje brakorazvodnog postupka između žrtve i učinioca ne bi trebalo da utiče na kvalifikaciju dela nasilja prema supružniku jer u vreme izvršenja dela postupak još uvek nije okončan, niti se u vreme odlučivanja o krivičnoj prijavi zna njegov ishod.

Analiza predmeta tužilaštva upućuje na zaključak da, po shvatanju tužilaštva, vanbračni supružnik ne spada u kategoriju "članova porodice". Samo u jednom slučaju, optužni akt podnet je zbog krivičnog dela nasilja u porodici izvršenog prema "nevenčanoj supruzi", kako je u optužnom predlogu navedeno. U dva slučaja, delo je kvalifikovano kao pokušaj ubistva, a ne kao nasilje u porodici, iako je žrtva vanbračna supruga izvršioca. Smatramo da ovakav stav nema podlogu u zakonu. Prilikom inkriminisanja nasilja u porodici, Krivičnim zakonom nije definisan pojam "član porodice", tako da u tom pogledu važe odredbe Zakona o braku i porodičnim odnosima, kojim je regulisana i bračna i vanbračna porodica. Imajući u vidu smisao inkriminacije nasilja u porodici i cilj koji se njome želi ostvariti, nema nijednog razloga zbog koga bi vanbračnog partnera trebalo isključiti iz kruga "članova porodice" i na taj način vršiti diskriminaciju članova vanbračne porodice, koji bi trebalo da uživaju zaštitu od porodičnog nasilja pod istim uslovima pod kojima se ona pruža članovima bračne porodice.

Propust tužilaštva da izvrši pravilnu kvalifikaciju dela nasilja prema članovima porodice višestruko je štetan jer se na taj način onemogućava da učinicima budu izrečene adekvatne, zakonom predviđene kazne, koje su znatno strože u odnosu na kazne predviđene za krivična dela sa elementom nasilja

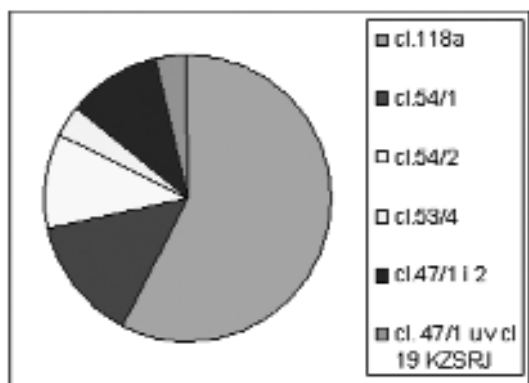
izvršena prema licima koja nisu članovi porodice izvršioca. Tako, npr. ako je fizički napad na člana porodice kvalifikovan kao tzv. "obična" laka telesna povreda iz čl. 54. st. 1. KZRS, radi se o delu za koje je predviđena zatvorska kazna u maksimalnom trajanju do godinu dana, dok je za isto delo predviđena, pored novčane kazne, kazna zatvora u maksimalnom trajanju od tri godine. Ako je napad na fizički integritet člana porodice izvršen uz upotrebu oružja, opasnog oruđa ili drugog sredstva podobnog da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši kvalifikovan kao delo tzv. "opasne lake telesne povrede" iz čl. 54. st. 2. KZRS, za ovo delo predviđena je kazna zatvora u maksimalnom trajanju do tri godine; ukoliko je, međutim, ovo delo kvalifikovano kao teži oblik nasilja iz čl. 118a st. 2. KZRS, predviđena je kazna u trajanju od 6 meseci do 5 godina.

S druge strane, treba imati u vidu da od toga kako će biti kvalifikovan napad na fizički integritet člana porodice, koji je rezultirao njenim lakim telesnim povređivanjem (tzv. obična laka telesna povreda), zavisi da li će ovo delo biti gonjeno po službenoj dužnosti ili po privatnoj tužbi. Ova okolnost je, pored ostalog, veoma važna i za samu žrtvu, budući da vođenje postupka po privatnoj tužbi podrazumeva da je žrtva prinuđena da podmiri troškove vođenja postupka, uključujući i naknadu za rad advokata. Međutim, ako se delo goni po službenoj dužnosti, troškovi vođenja postupka podmiruju se iz sredstava suda, što znatno olakšava poziciju žrtve.

Treba, takođe, ukazati i na okolnost da pravilo o gonjenju izvršilaca krivičnog dela nasilja u porodici po službenoj dužnosti manifestuje stav zakonodavca da nasilje u porodici nije privatna "stvar" članova porodice, već delo sa opasnim društvenim posledicama. Stoga, kvalifikacija dela nasilja u porodici kao lakih telesnih povreda i prepuštanje žrtvama da same vode postupak protiv učinioca, pokazuje da oni kojima je povereno da po službenoj dužnosti gone učinioce krivičnih dela nasilja u porodici nisu shvatili smisao i duh krivičnih propisa kojima je ova vrsta nasilja inkriminisana.

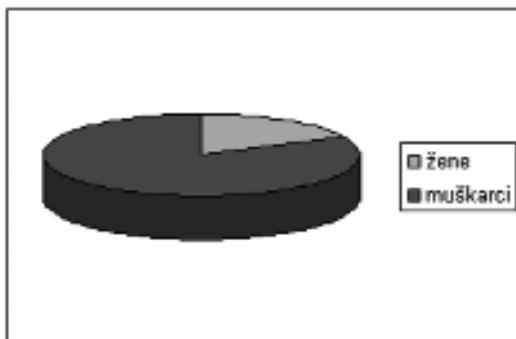
1. 3. 4. Sudski predmeti

Predmet razmatranja bilo je ukupno 28 sudskih predmeta u kojima su procesuirana dela sa elementom nasilja prema članovima porodice, kvalifikovana kao: nasilje u porodici iz čl. 118a KZRS (16 slučajeva), laka telesna povreda iz čl. 54. st. 1. i čl. 54. st. 2. KZRS (7 slučajeva), teška telesna povreda iz čl. 53. st. 4. KZRS (1 slučaj), ubistvo iz čl. 47. st. 2. i 1. (3) i ubistvo u pokušaju iz čl. 47 st.1 u vezi čl. 19 KZJ (1) - grafikon 31.

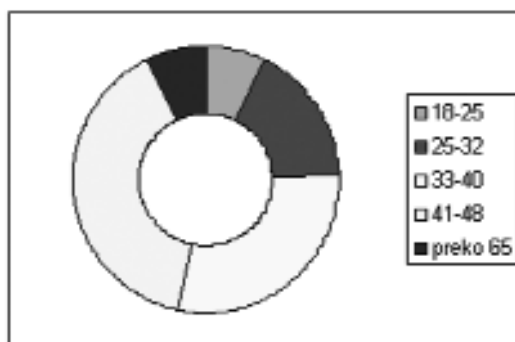
Grafikon 31.

Uvid u sudske predmete potvrđuje da krivična dela sa elementom nasilja prema članovima porodice uglavnom vrše muškarci: od 28 izvršilaca, samo je 17,85% žena, dok muškarci čine 82,15% svih izvršilaca (grafikon 32).

Grafikon 32.

Starosna struktura učinilaca pruža sledeću sliku: 2 ili 7,1% učinilaca je starosti do 18–25 godina, 5 ili 17,85% starosti od 25–32 godine, 8 ili 28,57% starosti od 33–40 godina, 11 ili 39,28% starosti od 41–48 godina, dok su samo 2 ili 7,14% učinilaca stara preko 65 godina. Dakle, najveći broj učinilaca ima između 33 i 48 godina (grafikon 33).

Grafikon 33.

Među izvršiocima dela nasilja prema članovima porodice, najviše je onih koji su u braku (16 ili 57,14%), nešto je manji broj sa statusom razvedenog supružnika (5 ili 17,85%), u vanbračnoj zajednici su 3 učinioca ili 10,71%, dok je neoženjenih, odnosno neudatih učinilaca najmanje (2 ili 7,14%). Imajući u vidu i činjenicu da su žrtve nasilja najvećeg broj učinilaca njihovi bračni i vanbračni partneri, odnosno raniji supružnici, očigledno je da i u ovom uzorku dominira bračno nasilje.

Učinioci su u većini slučajeva roditelji, najveći broj njih ima dvoje dece, sedmoro ima troje i više dece, sa jednim detetom su 4 učinilaca, dok je bez dece pet učinilaca.

U pogledu obrazovanja, među učiniocima je najviše onih sa završenom srednjom školom (15 ili 53,57%), a najmanje onih bez ikakvog obrazovanja (2 ili 7,1%). Završenu višu školu ili fakultet imaju 4 učinilaca ili 14,28%, dok su sa osnovnom školom 4 učinilaca ili 14,28%. Prema tome, obrazovni nivo učinilaca je znatno viši u odnosu na obrazovni nivo učinilaca krivičnih dela sa elementom nasilja prema drugim licima, koji su, kako istraživanja pokazuju, sa nižim stepenom obrazovanja ili bez obrazovanja. Samo mali broj učinilaca (5 ili 17,85%) nema nikakvo zanimanje, dok je ubedljiva većina njih (82,15%) sa određenim zanimanjem, pri čemu su njihova zanimanja veoma različita: vozač, automehaničar, mašinski tehničar, medicinski tehničar, rentgen tehničar, ugostitelj, trgovac, inženjer zaštite na radu, službenik, kišobrandžija i dr.

Među učiniocima nezaposleni čine polovinu ukupnog broja, 3 ili 10,7% je penzionera, dok je zaposlenih 10 ili 35,7%. Od onih koji su u vreme izvršenja dela bili nezaposleni, troje nije nikada pre toga radilo, jedan je ranije imao svoj privatni biznis, a jedna učiniteljka je dobila otkaz zbog alkoholizma. Ostali, iako sa statusom nezaposlenih, povremeno su ranije radili. .

Među učiniocima je najviše Srba, dok samo troje (10,6%) pripada Romskoj etničkoj zajednici, pri čemu svi imaju državljanstvo SCG.

Mesto rođenja i mesto prebivališta učinilaca su u većini slučajeva isti, s

tim što je veći broj učinilaca sa mestom rođenja i prebivališta u gradu (22 ili 78,57%). Tri učinioaca imaju mesto prebivalista u prigradskom naselju, a devetoro u selu.

Učinioci krivičnih dela sa elementom nasilja izvršenih prema članovima porodice uglavnom nemaju sklonost ka kriminalnom ponašanju, sudeći po broju učinilaca iz istraživanog uzorka za koje postoje podaci da su u prošlosti bili osuđeni za ranija krivična dela. Naime, od ukupnog broja učinilaca, ranije je bilo osuđivano sedmoro učinilaca (25%), pri čemu su svi oni uglavnom osuđivani više puta, najčešće 3, i to za više dela izvršenih u sticaju, među kojima su: prevara, krađa, laka telesna povreda, teška telesna povreda, učestvovanje u tuči, nasilničko ponašanje, izdavanje čekova bez pokrića. Među učiniocima koji su ranije osuđivani, samo su trojica ranije osuđivana za krivična dela sa elementom nasilja.

U ispitivanom uzorku nijedan učinilac nema status izbeglice ili raseljenog lica, a za samo jednog od njih postoji podatak da je povratnik sa ratišta.

U pregledanim spisima sudskih predmeta ima veoma malo podataka na osnovu kojih se može sagledati ličnost učinilaca i izvesti validni zaključci o načinu njihovog života. Sudeći prema malobrojnim podacima koji se mogu naći u spisima, izgleda da su učinioci iz ispitivanog uzorka uglavnom odrasli u kompletnim primarnim porodicama sa relativno dobrim porodičnim odnosima i da njihovi roditelji nisu bili skloni alkoholu. Među učiniocima nema ni jednog za koga postoji podatak da je pokušao samoubistvo ili se samoupo-vredio. Takođe, učinioci nisu ispoljavali devijantno ponašanje u mladosti; ni u jednom predmetu nije konstatovano bežanje učinioca od kuće, bežanje iz škole, niti vršenje krivičnih dela u mladosti.

Učinioci iz ispitivanog uzorka imaju različit odnos prema izvršenom delu. Samo dva učinioca (7,14%), po oceni suda, stvarno žale i kaju se za preduze-tu radnju, trojica učinilaca (10,7%) ne kaju se i smatraju svoj postupak adekvatnim, delo ne priznaje petoro izvršilaca (17,85%), a isti broj ima neodređen odnos prema delu (17,85%), dok je u odnosu na devet izvršilaca (32,14%) nepoznato kakav je njihov odnos prema delu.

U pogledu odnosa učinioca prema odgovornosti za događaj, troje njih uglavnom prebacuje odgovornost na žrtvu (10,7%), isti broj učinilaca krivi i sebe i žrtvu, isti broj ne krivi ni sebe ni žrtvu, već događaj smatra nesrečnim sticajem okolnosti. Takođe, isti je broj onih učinilaca koji ne priznaju delo, dok samo dvoje ne daje objašnjenje. Za 8 učinilaca ostalo je nepoznato kakav je njihov odnos prema odgovornosti za događaj.

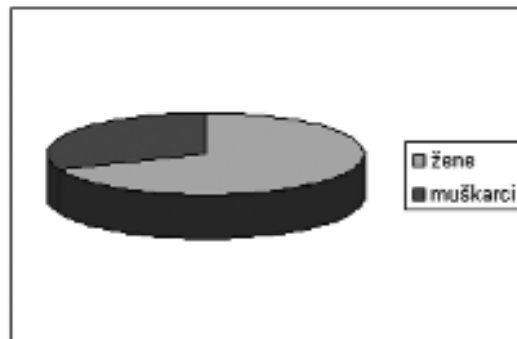
O postojanju uzročne veze između upotrebe alkohola učinilaca i ispoljenog kriminalnog ponašanja, može se zaključiti da najveći broj učinilaca ne boluje od alkoholizma i da najveći broj njih nije bio u alkoholisanom stanju u vreme izvršenja dela. Prema raspoloživim podacima, u ispitivanom uzorku samo su 4 učinilaca bila pod dejstvom alkohola (14,2%), i to kod dvojice je postojalo lako pijanstvo, kod jednog teško pijanstvo, dok je kod jednog postojalo tzv. ko-

mplikovano pijanstvo. Međutim, iz spisa predmeta ne može se saznati da li je i u kojoj meri upotreba alkohola bila od uticaja na izvršenje krivičnog dela, jer nije obavljeno odgovarajuće veštačenje. Među učiniocima u ispitivanom uzorku, nijedan nije zavisao od droge i nijedan nije bio pod dejstvom droga u vreme izvršenja dela.

Učinioci dela sa elementom nasilja prema članovima porodice duševno su zdrave osobe, sudeći po tome što, prema podacima iz spisa predmeta, samo jedan boluje od psihoze, a kod ostalih nije dijagnostikovana bilo koja vrsta duševne bolesti. Takođe, skoro svi učinioci su uračunljive osobe; samo kod dvojice učinilaca uračunljivost je bila smanjena, ali ne bitno.

Prema podacima iz pregledanih sudskih predmeta, broj žrtava veći je od broja izvršilaca jer je u dva slučaja učinilac izvršio nasilje prema dva lica, a u jednom slučaju prema 3 lica, tako da je ukupan broj žrtava 32. Među žrtvama je četvoro maloletne dece, dok je broj punoletnih lica 28. Kako o maloletnim licima u sudskim spisima uglavnom nema podataka koji su predmet sagledavanja, da bi se izbegle greške u uporednoj analizi, upoređivani su podaci samo za punoletne učinioce.

Među punoletnim žrtvama, najviše je žena (22 ili 68,75%), dok muškarci čine 31,25% od ukupnog broja žrtava (grafikon 34).

Grafikon 34.

Većina žrtava ima prebivalište u gradu (22 ili 68,75%), manji broj živi u gradu (10 ili 31,25%), dok prebivalište dveju žrtava nije poznato. Grad je i mesto rođenja većine žrtava: 18 ili 58,06% žrtava rođeno je u gradu, a 10 ili 32,25% u selu, dok za 3 žrtve nije poznato mesto rođenja.

Veći broj žrtava je starosti od 25 do 40 godina; 8 žrtava od 25 do 32 godine, 8 žrtava od 33 do 40, 5 žrtava preko 65, 4 od 18 do 25, 3 žrtve od 41 do 48, a 4 žrtve su deca. Najveći broj žrtava je oženjeno, njih 24 ili 75%, 4 žrtve su u vanbračnoj zajednici, 4 žrtve su razvedene, 5 žrtava, uključujući i četvoro dece, su neoženjena lica, dok bračni status ostalih nije poznat.

Najveći broj žrtava ima status bračne supruge učinioca – 11 ili 34,37%, 4 ili 12,5% su u statusu vanbračne supruge, a isti je i broj žrtava koje su bivše supruge učinilaca (4 ili 12,5%). Među žrtvama su i šest roditelja učinilaca, s tim što je među njima 4 očeva i 2 majke. Četiri maloletne žrtve su deca učinilaca, što iznosi 12,5% od ukupnog broja žrtava.

U ispitivanom uzorku, samo 8 žrtava nema dece (25%), 6 ili 18,75% ima troje dece, 9 ili 28,12% ima dva deteta, dok isto toliki broj (9 ili 28,12%) ima jedno dete.

Žrtve su različitog nivoa obrazovanja i zanimanja: samo su 5 žrtve bez ikakvog obrazovanja, a obrazovanje nemaju ni maloletne žrtve, tako da ukupan broj žrtava bez obrazovanja iznosi 9 ili 28,12%. Nezavršenu osnovnu školu imaju 3 žrtve, srednje obrazovanje ima 13 žrtava, a za 7 učinilaca nije poznat stepen obrazovanja. Zanimanje žrtava je veoma različito, mada su punoletne žrtve ženskog pola uglavnom domaćice - njih 11. Među žrtvama koje imaju zanimanje, nalaze se: kuvar, trgovac, elektrozavarivač, stolar i dr.

Podaci o zaposlenju žrtava pružaju sledeću sliku: najviše je domaćica (11 ili 34,37%), zaposlenih je 7 ili 21,87%, 5 žrtava su učenici i studenti (15,62%), penzionera je 4 ili 12,5%, dok je nezaposleno 5 ili 15,63%. Za ostale žrtve nema podataka o zaposlenju. Ukupan broj zaposlenih radnosposobnih žrtava i žrtava koje ostvaruju sopstvene prihode po osnovu penzijskog osiguranja je manji od broja domaćica i izdržavanih lica, što upućuje na zaključak da ekonomska nesamostalnost žrtve doprinosi njenoj odluci da ostane sa nasilnikom uprkos nasilju koje trpi. Pri tome, treba imati u vidu da, prema podacima iz sudskih spisa, upravo ova kategorija žrtava trpi dugogodišnje kontinuirano nasilje.

Nasilju je u dužem vremenskom periodu bilo izloženo 15 žrtava. Međutim, samo su tri žrtve tražile pomoć, i to najviše lekarsku, dok najveći broj žrtava koje su bile izložene dugotrajnom fizičkom i psihičkom maltretiranju nije tražilo pomoć ni od jedne državne institucije ili nevladine organizacije. Takođe, samo je 6 žrtava ranije prijavilo nasilnike policiji, ali je samo prema trojici nasilnika vođen krivični postupak.

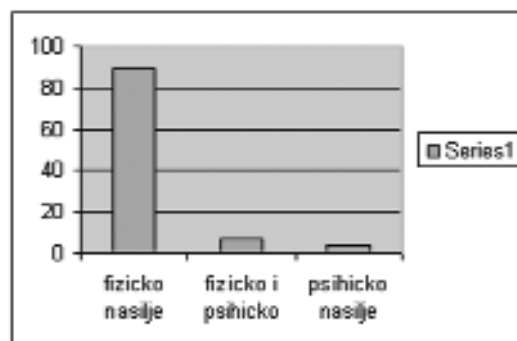
Prema podacima iz predmeta, ranije nasilje koje su žrtve trpele sastojalo se u telesnom i duševnom povređivanju same žrtve i svih ostalih članova porodice. Fizičke povrede uglavnom su bile lake telesne povrede, jedna je povreda bila teška, dok je u jednom slučaju nasilnik žrtvu držao u kućnom pritvoru. U vreme izvršenja dela nasilja u porodici, samo je jedna žrtva imala kod sebe oružje, ali ga nije upotrebila, dok sve ostale žrtve nisu imale bilo kakvo oružje. Za razliku od učinilaca, od kojih su neki bili u alkoholisanom stanju u vreme izvršenja dela, nijedna žrtva nije bila u alkoholisanom stanju.

U većini slučajeva mesto izvršenja dela sa elementom nasilja prema članovima porodice je grad (19 slučajeva ili 67,85%), dok je u selu izvršeno 9 dela ili 32,14%), što se uglavnom poklapa sa mestom stanovanja žrtve i učinioca. Prema raspoloživim podacima, zajednički stan/kuća/dvorište žrtve i učinioca.

nioca javlja se kao konkretno mesto (prostor) izvršenja dela u 17 slučajeva (60,717%), u 9 slučajeva (32,14%) mesto izvršenja je stan/kuća/dvorište učionica, u jednom slučaju (3,57%) to je stan/kuća/dvorište žrtve, dok je u jednom slučaju konkretno mesto izvršenja park (3,57%).

Ni u jednom predmetu nije evidentirano saučesništvo, niti postoji sticaj krivičnih dela.

Prema opisu načina i sredstava izvršenja krivičnih dela u ispitivanom uzorku, najviše je primenjivano fizičko nasilje, koje se kao jedini oblik nasilja pojavljuje u 25 slučajeva 89,28%, a zajedno sa psihičkim nasiljem u 2 slučaja 7,14%, dok je u jednom slučaju u pitanju psihičko nasilje izvršeno vređanjem (3,57%), koje je kvalifikovano kao uvreda (grafikon 35).

Grafikon 35.

Radnje fizičkog nasilja veoma su raznovrsne: udaranje rukama po svim delovima tela, šutiranje, vezivanje žicom, udaranje metalnim predmetom po glavi, zatvaranje u podrum, pucanje lovačkom puškom u glavu, udaranje drvenom motkom, udaranje stolicom po glavi i telu i dr. Na osnovu analiza opisa dela, može se zaključiti da je nasilja često veoma brutalno. Navodimo nekoliko karakterističnih opisa izvršenih dela fizičkog nasilja:

“Optuženi je, u porodičnoj kući, drvenom stolicom naneo oštećenju (svojoj supruzi - prim. autorki) više udaraca u predelu glave i ruku, kojima je oštećena pokušala da zaštiti glavu, pa kad se stolica polomila, uzeo je drvenu nogaru od stolice i nastavio da udara oštećenu po glavi i telu, nanevši joj tako tešku telesnu povredu u obliku razderno nagnječne rane temenog predela glave, negnječenje kože desne nadlaktice i dr”. - za ovo delo optuženi je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dve godine.

Optuženi je, u prisustvu maloletnog sina, svoju suprugu “fizički napao, kojom prilikom je udarao pesnicama po telu, šutirao nogama, udarao glavom o zid i čupao za kosu, a kasnije joj naredio da siđe u podrum kuće, gde joj je kanapom vezao ruke i noge za stub, pri čemu je licem bila okrenuta ka stubu, nastavio je da je šutira nogama, a zatim drvenom letvom i drškom od metle,

sredstvo podobno da telo teško povredi i zdravlje naruši, udarao u predelu leđa, ruku i nožu, kojom prilikom joj je naneo tešku telesnu povredu u vidu nagnečenja kože lica, krvnih podliva i oguljotina kože na glavi, telu i udovima, krvinih podliva sluzokože gornje usne.” – za ovo delo optuženi je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od godinu i dva meseca.

U pregledanim sudskim predmetima doneta je prvostepena presuda u 8 sudskih postupaka, što iznosi 28,57% svih sudskih postupaka koji su vođeni. U dva slučaja, javni tužilac je, nakon sprovedenog istražnog postupka, odustao od gonjenja, što iznosi 7,14% svih pokretnih postupaka, dok je u jednom slučaju postupak obustavljen jer je optuženi izvršio samoubistvo. Samo četiri meritorne odluke bile su pravosnažne u vreme istraživanja, dok se ostale četiri još uvek nalaze u postupku kontrole zakonitosti pred instancionim sudom.

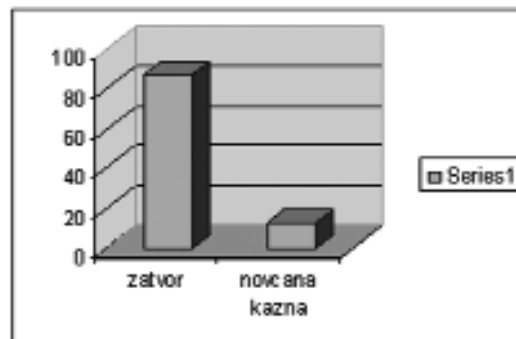
Kad su u pitanju postupci pokrenuti privatnom tužbom zbog dela nasilja izvršenog prema članovima porodice koja su kvalifikovana kao tzv. obična laka telesna povreda, u praksi često dolazi do obustavljanja ovih postupaka usled odustanka od tužbe “privatnog tužioca”. U ulozi “privatnog tužioca” najčešće se nalaze žene, koje ne navode razloge za odustajanje od krivičnog gonjenja.

Tako je u jednom predmetu supruga, ne prijavljujući delo ni policiji, ni javnom tužilaštvu, podnela privatnu tužbu zbog lake telesne povrede, navodeći u svojoj tužbi da je “suprug godinu dana svakodnevno tukao, maltretirao i isterivao iz kuće, da je bila prinuđena da pobjegne od kuće kod svojih, da je, po napuštanju supruga, suprug zaustavio na ulici, počeo da je vređa, vukao je za kosu i 5-6 puta udario pesnicom u predelu lica i glave, nanevši joj lake telesne povrede, te su je građani odbranili.” U toku postupka, tužilja je odustala od tužbe, pa je sud obustavio postupak. Očigledno je da su ovakve situacije proizvod nedovoljne informisanosti građanki/gr građana o postojanju posebnog krivičnog dela nasilja u porodici koje se goni po službenoj dužnosti, te da su, istovremeno, izraz stava žrtava nasilja izvršenog od strane članova njihovih porodica da moraju same tražiti i ostvariti zaštitu jer se radi o njihovoj privatnoj porodičnoj stvari.

Treba primetiti da važećim krivičnopravnim propisima nije regulisan način postupanja u situaciji kad je podneta privatna tužba zbog dela koje je kvalifikovano kao delo koje se goni po privatnoj tužbi, a iz opisa dela proizlazi da se radi o delu koje ima zakonska obeležja drugog krivičnog dela koje se goni po službenoj dužnosti. Naime, odredbama Zakonika o krivičnom postupku (“Sl. list SRJ”, br. 70/2001 i 68/2002) regulisana je obrnuta situacija tako što je u čl. 54. st. 3. predviđeno sledeće: kada je oštećeni podneo krivičnu prijavu ili predlog za gonjenje, a u toku postupka se utvrdi da se radi o krivičnom delu za koje se goni po privatnoj tužbi, prijava, odnosno predlog smatraće se blagovremenom privatnom tužbom ako su podneti u roku predviđenom za privatnu tužbu. Blagovremeno podneta privatna tužba smatraće se blagovreme-

no podnetim predlogom oštećenog ako se u toku postupka utvrdi da se radi o krivičnom delu za koje se goni po predlogu. Ovi propisi ne nude, međutim, odgovor na pitanje kako treba postupiti u situaciji kad je krivični postupak pokrenuo privatni tužilac, izvršivši pogrešnu kvalifikaciju dela, a radi se o delu koje ima zakonska obeležja krivičnog dela za koje se goni po službenoj dužnosti. Smatramo da bi u ovakvim situacijama trebalo omogućiti javnom tužiocu da izvrši prekvalifikaciju dela i preuzme gonjenje. Na takav način trebalo bi postupiti ne samo onda kad privatni tužilac odustane od privatne tužbe, već i onda kad je ovu radnju nije preduzeo.

Kad je reč o kažnjavanju izvršilaca dela nasilja prema članovima porodice, uvid u spise istraživanih sudskih predmeta pokazuje da su u 8 predmeta u kojima je meritornom okončan prvostepeni postupak, svi izvršioци osuđeni, i to: 7 na kaznu zatvora, a jedan je kažnjen novčanom kaznom u iznosu od 20.000 dinara. Najveća izrečena kazna zatvora je kazna u trajanju od 15 godina, a najblaža kazna zatvora je kazna u trajanju od 6 meseci, što zavisi od kvalifikacije dela, kao i od otežavajućih i olakšavajućih okolnosti. Iako je među učiniocima bilo alkoholičara, od kojih su neki bili pod uticajem alkohola i u vreme izvršenja dela, sud ni u jednom slučaju nije izrekao meru obaveznog lečenja od alkoholizma, što je, po našem mišljenju, neprihvatljivo (grafikon 36).

Grafikon 36.

U pregledanim sudskim predmetima, kao olakšavajuće okolnosti najčešće se navode: neosuđivanost učinioca, korektno ponašanje učinioca u toku postupka, kajanje učinioca, priznanje dela, žaljenje učinioca zbog izvršenog dela, nepridruživanje žrtve krivičnom gonjenju, želja da nastavi bračnu zajednicu sa žrtvom, okolnost da je učinilac roditelj. Samo u jednom slučaju sud je konstatovao da ne postoji nijedna olakšavajuća okolnost na strani učinioca. Kao otežavajuće okolnosti, navode se: ranija osuđivanost, izrečene pretnje žrtvi i svedoku, naglašen stepen društvene opasnosti izvršenog dela, niske pobude, razaranje porodice, okolnosti pod kojima je delo izvršeno (u jednom slučaju

učinilac je nožem uboo žrtvu nekoliko puta u predelu grudi dok je dojila dete), upornost prilikom izvršenja dela, posledice dela, stepen krivične odgovornosti učinioca. Zapaža se da većina sudija ovog suda, kao i njihove kolegice i kolege u drugim gradovima, uopšteno navodi različite okolnosti koje smatraju olakšavajućim, odnosno otežavajućim, uglavnom ne sagledavajući njihov stvarni efekat.

Pregled osuđujućih sudskih odluka pokazuje da postoji tendencija blagog kažnjavanja izvršilaca dela nasilja u porodici.

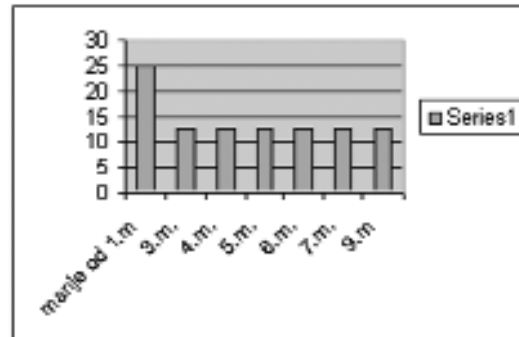
Tako je, npr. jednom od izvršilaca dela nasilja u porodici izrečena kazna zatvora u trajanju od šest meseci, a radi se o nasilniku koji je izvršio brutalno fizičko nasilje nad svojom suprugom, tako što je *“u svojoj kući, rukama, i to pesnicama i šamarima, više puta udario svoju suprugu po glavi u predelu lica i svuda po telu, zatim je udario drvenom letvom, sredstvom podobnim da telo teško povredi, i to u predelu grudnog koša i naneo joj tešku telesnu povredu u obliku preloma zadnjih okrajaka IX, X i XI rebra sa leve strane, sa izraženom dislokacijom fragmenata preloma X i Xi rebra sa leve strane (razderno nagnječne rane levog temenog predela glave, brojne krvne podlive i oguljotine kože glave, trupa i udova, levog temenog predela glave, hematom celog lica, nagnječenje grudnog koša, tela i grkljana”*. Na odluku kojom je proglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šest meseci, žalbu je izjavio samo osuđeni. U vreme vršenja istraživanja, drugostepena presuda još uvek nije doneta odluka. Međutim, s obzirom da javni tužilac nije uložio žalbu, ne postoji mogućnost da drugostepeni sud poveća kaznu, već može usvojiti žalbu ili je, eventualno, odbiti i potvrditi presudu prvostepenog suda (čl. 382. Zakonika o krivičnom postupku).⁶

U drugom slučaju, sud je izvršioca dela nasilja u porodici osudio na minimalnu zakonom predviđenu kaznu, na kaznu zatvora u trajanju od dve godine, iako se radilo o nasilniku koji je svoju suprugu zlostavljao i maltretirao i pre sklapanja braka, i koji je već bio osuđen na kaznu zatvora u trajanju od godinu dana i osam meseci zbog krivičnog dela teške telesne povrede iz čl. 53. st. 2 KZRS, koje je izvršio prema svojoj supruzi samo nekoliko meseci ranije. U postupku koji je vođen zbog krivičnog dela nasilja u porodici utvrđeno je da je okrivljeni *“u stanu u kome živi sa svojom suprugom i dvoje maloletne dece, upotrebom sile povredio njen telesni integritet tako što je nakon kraće rasprave više puta udario pesnicama u predelu glave i tela, usled čega je oštećena zadobila telesnu povredu u vidu preloma 4., 5. i 6. rebra sa desne strane.”* Iako je sud konstatovao da nema olakšavajućih okolnosti, već da, naprotiv, postoji čitav niz otežavajućih okolnosti, među kojima je, kao najznačajnija, apostrofirana ranija osuđivanost okrivljenog za slično delo, sud je okrivljenom izrekao kaznu zatvora u trajanju od dve godine, iako je postojala

⁶ Odredbama čl. 382. Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije predviđeno je: ako je izjavljena žalba samo u korist optuženog, presuda se ne sme izmeniti na njegovu štetu u pogledu pravne kvalifikacije krivičnog dela i krivične sankcije.

moгуćnost da tuženi bude osuđen na znatno strožu kaznu, s obzirom na to da se radi o kvalifikovanom obliku dela nasilja u porodici iz čl. 118a st.3. u vezi sa st. 1. KZRS, za koje je zakonom predviđena kazna zatvora u trajanju od dve do deset godina.

Sudeći samo po trajanju postupka u predmetima u kojima je došlo do donošenja prvostepene odluke, postupci su bili relativno efikasni: 2 su okončana za manje od mesec dana, jedan je trajao 3 meseca, jedan 4, jedan 5, jedan 6, jedan 7 i jedan 9 meseci (grafikon 37).

Grafikon 37.

Međutim, da bi se dobila realna slika o dužini trajanja postupka, neophodno je imati u vidu i predmete u kojima još uvek nije doneta odluka. Podaci koji su u njima sadržani pokazuju da je postupak nedovoljno efikasan, posebno kad je reč o postupcima koji se vode zbog dela lake telesne povrede, koji su pokretni po privatnoj tužbi.

Među predmetima u kojima su procesuirana dela koja su u krivičnoj prijavi kvalifikovana kao krivično delo nasilja u porodici, nalaze se dva predmeta u kojima su krivične prijave podnete još 2002. godine, i 7 u kojima su prijave podnete tokom 2003. godine. U vreme okončanja istraživanja, u samo 3 od ovih 7 predmeta bila je podignuta optužnica, dok su ostali bili u fazi istrage. Za podizanje optužnice javnom tužiocu bilo je potrebno u proseku 1,8 meseci. Kad su u pitanju dela sa elementom nasilja izvršena prema članovima porodice, koja su u krivičnim prijavama kvalifikovana kao lake i teške telesne povrede, situacija u pogledu trajanja postupka još je nepovoljnija. Tako je u 11 sudskih postupaka koji se zbog ovih dela vode, u tri slučaja krivična prijava podneta još 2002. godine, u šest slučajeva tokom januara, februara i marta 2003, a u ostala dva, u drugoj polovini 2003 godine. U jednom od ovih predmeta krivična prijava još uvek nije bila podneta, niti je predmet okončan na drugi način. U ostalih 10 predmeta, od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnice, u proseku je proteklo 9, 3, 2, 5, manje od 1, 3, 2, 2, 4, 7 meseci, što u proseku iznosi 3,8 meseci.

U toku postupka, najčešće izvođeni dokazi bili su: saslučanje oštećenog, saslušanje svedoka i veštačenje, koje se, po pravilu, određuje radi veštačenja težine povreda, a kad je u pitanju ubistvo, radi veštačenje uračunljivosti izvršioca. Pritvor prema učiniocu određen je samo u 3 slučaja (10,71%) i to kod izvršenja krivičnog dela ubistva.

Protiv prvostepenih presuda žalba je izjavljena u samo 5 predmeta, dok u dva predmeta žalba nije bila izjavljena, a u četiri predmeta nema podataka o izjavljivanju žalbe, s obzirom da je u vreme istraživanja još uvek tekao rok za izjavljivanje žalbe. Od pet žalbi, samo je jedna izjavljena zbog odluke o kažnjavanju, dok su sve ostale izjavljene iz svih razloga zbog kojih se presuda po zakonu može napadati žalbom. U dva slučaja, žalba je odbijena i potvrđena je presuda prvostepenog suda, dok u ostalim predmetima nema podataka o tome da li je i kakvu odluku drugostapeni sud doneo.

Zaključci i predlozi

Istraživanje pravne prakse u procesuiranju krivičnih dela nasilja prema članovima porodice pred organima unutrašnjih poslova, tužilaštvima i sudovima u pet gradova u Srbiji (Beograd, Leskovac, Niš, Novi Sad i Subotica) omogućilo je da se uoče sledeće pojave:

1. Među izvršiocima dela nasilja prema članovima porodice u istraživačkom uzorku najviše je muškaraca, dok je udeo žena, kao izvršilaca ovog oblika kriminaliteta, znatno manji. Preko 90% učinilaca krivičnog dela kvalifikovanog kao nasilje u porodici iz čl. 118a KZRS su muškarci, a žene čine oko 10% od ukupnog broja izvršilaca. Slična je polna struktura izvršilaca i kad su u pitanju dela nasilja prema članovima porodice koja nisu kvalifikovana kao krivično delo iz čl. 118a KZRS. Učešće žena u izvršenju ovog oblika kriminaliteta znatno je manje od procenta učešća žena u opštem kriminalitetu i u krvnim deliktima.

2. Većina izvršilaca dela nasilja prema članovima porodice starosti je od 33-40 godina. Najveći broj izvršilaca je u braku (oko 45%) ili je razvedeno (25%) i ima dvoje dece. Među izvršiocima krivičnih dela nasilja prema članovima porodice i posebno nasilja u porodici čl. 118a KZRS, prevlađuju lica sa srednjim obrazovanjem, što se razlikuje od nivoa obrazovanja izvršilaca krivičnih dela imovinskog kriminaliteta, među kojima prevlađuju lica sa nižim stepenom obrazovanja.

3. Većina izvršilaca krivičnog dela nasilja u porodici iz čl.118a KZRS je zaposlena. Iako se, na osnovu podataka o zaposlenosti izvršilaca ovog dela, ne može sa sigurnošću konstatovati da je njihovo materijalno stanje zadovoljavajuće, ipak se može zaključiti da u istraživanom uzorku

nezaposlenost nije bila odlučujući faktor za etiologiju krivičnog dela nasilja u porodici. Istovetan zaključak važi i kad su u pitanju izvršiocu drugih dela nasilja prema članovima porodice.

4. Najveći broj izvršilaca dela nasilja u porodici rođen je i živi u gradu. Među izvršiocima je najveći broj onih koji ranije nisu osuđivani (oko 65%), dok je ranije osuđivano njih oko 35%. Iz podataka o ranijoj osuđivanosti izvršilaca, može se zaključiti da se radi o povratu u krivičnopravnom smislu, ali se ne može zaključiti da li se radi i o povratu u penološkom smislu jer u spisima pregledanih predmeta nema podataka o vrsti i visini kazne koja je ranije bila izrečena. Jedan broj učinilaca bio je ranije prekršajno kažnjavan, a među njima dominiraju oni koji su prekršajno kažnjavani zbog narušavanja javnog reda i mira.

5. Učinioci dela nasilja prema članovima porodice najčešće ne priznaju izvršeno delo. Samo oko 15% izvršilaca izjavilo je da se kaje za izvršeno krivično delo, dok je oko 8% onih koji smatraju svoj postupak adekvatnim.

6. Među izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici najveći broj je onih koji ne prihvataju svoju odgovornost, odnosno osporavaju vezu sa događajem (oko 25%). Preko 20% učinilaca prebacuje odgovornost na žrtvu, oko 15% učinilaca za izvršeno delo okrivljuje sebe i žrtvu, oko 4% racionalizuje svoju odgovornost, oko 2% učinilaca ne krivi ni sebe ni žrtvu, oko 6% učinilaca uglavnom prihvata sopstvenu odgovornost, dok se ostali nisu izjasnili o svom odnosu prema odgovornosti za događaj.

7. Najveći broj izvršilaca bio uračunljiv u vreme izvršenja dela. Samo je oko 20% učinilaca bilo smanjeno uračunljivo, ali ne bitno, dok je neuračunljivost i bitno smanjena uračunljivost konstatovana kod nešto više od 10% učinilaca.

8. Većina izvršilaca nije bila pod uticajem alkohola i droge u vreme izvršenja dela nasilja u porodici.

9. Najveći broj žrtava nasilja u porodici su ženskog pola, bilo da se radi o krivičnim delima nasilja prema članovima porodice ili o krivičnom delu nasilja u porodici iz čl. 118a KZRS.

10. Prebivalište većine žrtava je grad. Takođe, većina žrtava rođena je u gradu. Među žrtvama krivičnog dela nasilja u porodici dominiraju lica starosti od 41-56 godina, koja su oženjena ili su u vanbračnom odnosu, pri čemu najveći broj žrtava ima jedno ili dvoje dece i srednjeg je obrazovanja.

11. Podaci o odnosu između žrtve i izvršilaca pokazuju da je dominantan oblik nasilja prema članovima porodice nasilje prema bračnom, odnosno vanbračnom supružniku. Učinilac i žrtva su najčešće u bračnom

odnosu ili su razvedeni. Roditelj je učinilac, a dete žrtva nasilja u oko 20% slučajeva, dok je nešto manji broj dece učinilaca dela nasilja prema svojim roditeljima (u oko 17% slučajeva).

12. Nasilje prema članovima porodice po pravilu je kontinuirano vršeno u dužem vremenskom periodu. Najveći broj žrtava ovog oblika nasilja bio je zlostavljan pre podnošenja krivične prijave, i to: stalno oko 65% žrtava, a povremeno oko 15% žrtava. Ranije nije bilo zlostavljano ili o tome nema podataka samo 20% žrtava.

13. Većina žrtava koje su bile zlostavljane u dužem vremenskom periodu, nisu se obraćale za pomoć bilo kojoj državnoj instituciji ili nevladinoj organizaciji.

14. Mesto izvršenja krivičnog dela u preko 90% slučajeva je grad, a mesto samog događaja najčešće je zajednički stan učinioca i žrtve ili stan žrtve. Na otvorenom prostoru izvršeno je samo oko 7% dela nasilja prema članovima porodice.

15. Sredstva izvršenja dela nasilja u porodici veoma su različita: delovi tela (ruke, noge) i raznovrsno hladno i vatreno oružja. Pored pesnice, šake, noge, najčešće korišćeni predmeti i oruđa za vršenje nasilja u porodici jesu: bonsek, stolica, metalna šipka, drvena motka, drška sekire, metalna poluga – pajser, čekić za meso, drvena oklagija, tučak za meso, drvena stolica, telefon (fiksni, mobilni), lovačka puška, kaiš, kabl, flaša, ključevi, kofa, staklena vazna i dr.

16. U preko 65% slučajeva nasilja prema članovima porodice, vršeno je i fizičko i psihičko nasilje, samo fizičko nasilje u oko 25% slučajeva, samo psihičko nasilje u oko 6% slučajeva, dok je u ostalim slučajevima vršeno fizičko, psihičko i seksualno nasilje.

17. Izuzetno širok spektar radnji fizičkog nasilja: hvatanje za kosu, čupanje kose, udaranje pesnicama po glavi i telu, šutiranje, šamaranje, izvrtanje ruke, stezanje oko vrata, davljenje, hvatanje za nos i bradu, udaranje pesnicom u predelu nosa i usta, ubadanje nožem, udaranje metalnom šipkom po licu i telu, udaranje pajserom u potiljak, udaranje žrtve drvenom oklagijom u predelu lica, udaranje glavom u glavu žrtve, bacanje na pod, udaranje glave žrtve o beton, grebanje po licu, izazivanje požara u kući žrtve, ujedanje žrtve, pretnja da će ubiti žrtvu, «šišanje» žrtve kuhinjskim nožem, gađanje stolicom itd. Psihičko nasilje se najčešće sastoji u vređanju, psovanju, vređanju na nacionalnoj osnovi, zaključavanju maloletnog deteta u mračnu prostoriju, svakodnevnom uznemiravanju telefonom, držanju uperenog pištolja prema žrtvi, kao i u pretnjama nasilnika: da će zapaliti kuću, da će baciti bombu na kuću, da će sve pobiti, da će polomiti žrtvi ruke i noge, da će ubiti žrtvu i njenu decu, da će "dići kuću u vazduh", da će žrtvu "iseći na parčiće",

da će žrtvi “iseći ruku”. Prilikom primene fizičkog, psihičkog i seksualnog nasilja, kombinuju se različiti načini izvršenja.

18. Najveći broj krivičnih dela nasilja prema članovima porodice nije izvršen u sticaju, a saučesništvo je postojalo u neznatnom broju slučajeva.

19. U istraživanom uzorku samo manji broj dela kvalifikovan je kao krivično delo nasilja u porodici iz čl. 118a KZRS, dok je neuporedivo veći broj kvalifikovan kao laka telesna povreda, teška telesna povreda, zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica, ubistvo, ubistvo u pokušaju, ubistvo na mah, iako su u radnjama učinilaca, članova porodice postojali svi elementi krivičnog dela nasilje u porodici. Razlog takve kvalifikacije, po pravilu, je (pre)usko tumačenje zakonskog pojma «član porodice». To pokazuje da se u praksi nije u potpunosti shvatila suština i intencija novog krivičnog dela nasilja u porodici. Neoprostiva inercija u primeni propisa onemogućava da se ostvare postulirani pravopolitički ciljevi koje je zakonodavac imao u vidu inkriminišući nasilje u porodici kao posebno krivično delo.

20. Istraživanje je pokazalo da je opšta javnost nedovoljno informisana o izmenama u krivičnom zakonodavstvu, kojima je predviđeno posebno krivično delo nasilja u porodici, koje se goni po službenoj dužnosti. Na takav zaključak upućuje činjenica da žrtve nasilja u porodici, uglavnom supruge, (i dalje) podnose privatne tužbe protiv izvršilaca. Takva praksa izraz je stava žrtava nasilja u porodici da moraju same tražiti i ostvariti zaštitu jer se radi o njihovoj privatnoj porodičnoj stvari, što je posledica višedecenijske neadekvatne društvene reakcije na nasilje u porodici.

21. Prilikom odlučivanja o tome da li će podneti krivičnu prijavu za prijavljeno delo nasilja nad članom porodice, policija ima, pre svega, u vidu način i posledice izvršenja dela i okolnosti vezane za ranije izvršenje istog dela. Ukoliko se radi o delu koje nije rezultiralo težim fizičkim povređivanjem žrtve, krivična prijava se podnosi samo ako je nasilnik ranije prekršajno kažnjavao, jer se polazi od stava da krivično delo nasilja u porodici podrazumeva postojanje kontinuiteta u ispoljavanju nasilja u porodici, koji se dokazuje ranijim prekršajnim kažnjavanjem nasilnika. U protivnom, umesto podnošenja krivične prijave, policija podnosi prekršajnu prijavu i time nastavlja sa praksom prekršajnog kažnjavanja nasilnika.

22. Organi krivičnog gonjenja, tužilaštvo i sud različito tumače zakonski pojam “član porodice”, koji je korišćen prilikom inkriminisanja dela nasilja u porodici u čl. 118 a KZ RS. Kako krivičnopravnim odredbama nije definisan ovaj pojam, s obzirom na to da je to materija porodičnog

prava, u praksi se pod pojmom "član porodice" podrazumeva samo član uže porodice, pri čemu se, kad su u pitanju partneri, traže dodatni uslovi: da se radi o supružnicima koji su u braku, da se među njima ne vodi brakorazvodni postupak i da su u vreme izvršenja dela živeli zajedno. Ovakav način interpretacije pojma "član porodice" dovodi do izuzetno velikog sužavanja dometa krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici, tako da su u praksi izvan sistema ovog vida pravne zaštite: vanbračni supružnici, razvedeni supružnici, rastavljeni supružnici, lica koja su ili su bila u emocionalnoj vezi i lica koja se nalaze u faktičkoj zajednici.

23. Pogrešna pravna kvalifikacija krivičnih dela sa elementom nasilja izvršenih prema članovima porodice, višestruko je štetna. Pre svega, time se "umanjuje" društvena opasnost izvršenih krivičnih dela, čime se stvaraju uslovi da nasilnicima budu izrečene neadekvatne sankcije, tj. sankcije koje su predviđene za druga dela u kojima se žrtva i nasilnik ne nalaze u specifičnom porodičnom odnosu.

24. Policija, tužilaštvo i sud primenjuju različite kriterijume prilikom kvalifikacije dela nasilja izvršenog prema članovima uže, odnosno šire porodice, pri čemu dolazi do izražaja individualni stav lica koje u konkretnom slučaju postupa, a ne ujednačen stav policije i pravosudnih institucija. Nesumnjivo je da nejednako tumačenje krivičnopravnih propisa dovodi do njihove nejednake primene, što ozbiljno ugrožava princip zakonitosti i ravnopravnost građana i onemogućava ostvarivanje onih postuliranih ciljeva koje primena odredbi o krivičnom delu nasilja u porodici u praksi treba da ostvari.

25. Ne postoje mehanizmi za ujednačavanje stavova policije, tužilaštva i sudova u pogledu pojedinih elemenata krivičnog dela nasilja u porodici, niti je jednoobraznost postignuta unutar svake od ovih institucija. Da bi se postigao potreban stepen ujednačenosti, neophodno je koristiti odgovarajuće mehanizme za ujednačavanje pravne prakse, kao što su uputstva, načelna mišljenja i dr.

26. Mada je podnošenje krivične prijave najrizičniji trenutak za žrtvu partnerskog nasilja, ne preduzimaju se nikakve mere zaštite, niti policija obaveštava centar za socijalni rad o pokrenutom postupku, uprkos tome što je to od izuzetne važnosti, posebno u situacijama kad žrtva i nasilnik imaju zajedničko maloletno dete.

27. Javno tužilaštvo relativno često donosi odluke o odbacivanju krivične prijave i kad za njihovo donošenje ne postoje stvarni i pravni razlozi. Pored toga, donošenju pojedinih odluka o odbacivanju krivične prijave ne prethodi preduzimanje zakonom predviđenih radnji u cilju prikupljanja relevantnih podataka. U odlukama o odbacivanju krivičnih

prijava često se, kao razlog, navodi nedostatak dokaza, u situaciji kad žrtva izjavljuje da se ne pridružuje krivičnom gonjenju i koristi svoju zakonsku mogućnost da ne svedoči, iako iz opisa dela u krivičnoj prijavi proizlazi da, osim iskaza žrtve, postoje i drugi dokazi koji se u postupku mogu koristiti za dokazivanje relevantnih činjenica. S obzirom na to da se radi o krivičnom delu čiji je objekat zaštite brak i porodica, kao i s obzirom na specifičan odnos žrtve i izvršioca dela, nesumnjivo je da pre odlučivanja povodom krivične prijave državni tužilac treba pažljivo i svestrano da razmotri sve okolnosti izvršenja dela, situaciju u porodici pre i u vreme izvršenja dela i da, sam ili posredstvom drugih organa, prikupi dodatne informacije o svim relevantnim činjenicama. U praksi, međutim, ove radnje najčešće izostaju, a krivična prijava se, po pravilu, odbacuje uvek kad žrtva promeni svoj ranije dati iskaz, navodeći da nije bilo nasilja.

28. Prilikom odlučivanja o optuženju, tužilaštvo se često oslanja na iskaz žrtve kao jedino dokazno sredstvo i propušta da istražnom sudiji, u slučaju pokretanja istrage, predloži izvođenje drugih dokaza, što, u slučajevima kasnijeg odbijanja žrtve da svedoči, onemogućava dokazivanje postojanja i izvršenja dela.

29. Prilikom uzimanja krivične prijave na zapisnik i saslušanja žrtve, pojedini tužioci upućuju žrtvu da još detaljnije razmisli o tome da li zaista želi pokretanje postupka i određuju rok u kome ona o tome treba da se izjasni, što predstavlja svojevrsni vid odvracanja žrtve od podnošenja krivične prijave, koja bi inicirala gonjenje učinioca krivičnog dela nasilja u porodici po službenoj dužnosti.

30. Prilikom odmeravanja vrste i visine kazne, sud, po pravilu, ne sagledava sve okolnosti koje su relevantne za izbor vrste sankcije. Krivični zakon ne određuje koje se okolnosti smatraju olakšavajućim ili otežavajućim, već je ostavljeno sudu da sam proceni da li će izvesna činjenica uticati na povećanje ili smanjenje kazne u granicama propisanim zakonom. Na osnovu pregledanih sudskih predmeta, može se zaključiti da sud sasvim uopšteno navodi različite okolnosti kao otežavajuće, odnosno olakšavajuće, ne udubljujući se u stvarni efekat njihovog dejstva. Takođe, uočava se automatizam prilikom utvrđivanja olakšavajućih okolnosti jer se navode pojedine okolnosti iz zakonske odredbe, pri čemu se uopšte ne vodi računa o tome da se radi o aktima nasilja u porodici koji su većeg stepena društvene opasnosti u odnosu na nasilje koje se vrši prema licima van porodičnog kruga. Prilikom odmeravanja vrste i visine kazne, sud pravilno ne sagledava sve otežavajuće okolnosti, posebno trajanje i intenzitet ranije izvršenog nasilja, stepen ugroženosti žrtve, niti analizira porodičnu situaciju u kojoj učinilac i žrtva žive.

31. Kazne koje su izrečene izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodi-

ci ukazuju na postojanje tendencije blagog kažnjavanja: najviše je izrečeno novčanih kazni i uslovnih osuda, dok su kazne zatvora određene u trajanju koji predstavlja zakonski minimum, s tim što se sreću i sudske odluke u kojima je izrečena kazna zatvora u trajanju ispod zakonskog minimuma.

32. Step en efikasnosti policije, tužilaštva i suda nije na zadovoljavajućem nivou, što uslovljava da postupak od podnošenja krivične prijave do donošenja prvostepene sudske odluke traje isuviše dugo. To je i razlog što u najvećem broju pregledanih predmeta iz istraživanog uzorka postupak nije bio okončan u vreme istraživanja, iako je većina krivičnih prijava u analiziranom uzorku podneta krajem 2002. godine i u toku 2003. godine. Kad je u pitanju rad policije, neprimereno je dug period od prijavljivanja dela nasilja prema članu porodice do podnošenje krivične prijave, posebno ako se ima u vidu da su u većini slučajeva podnošenju krivične prijave tužilaštvu prethodile samo radnje saslušanja osumnjičenog i žrtve. Postupak javnog tužioca takođe nije u potrebnoj meri efikasan: od podnošenja krivične prijave do donošenja rešenja o njenom odbacivanju u proseku protekne oko dva meseca, a period od podnošenja krivične prijave do podizanja optužnog akta traje prosečno više od četiri meseca. Brzini procesuiranja dela nasilja u porodici doprinosi i izrazita neefikasnost sudova, što potvrđuje podatak da od podizanja optužnice do zakazivanja glavnog pretresa protekne u proseku više od 5 meseci.

33. U cilju adekvatnog pristupa u procesuiranju krivičnog dela nasilja u porodici, neophodno je formiranje specijalizovanih službi u policiji, tužilaštvu i centrima za socijalni rad, koje bi se posebno bavile prevencijom i represijom nasilja u porodici.

34. Način postupanja policije prilikom izlaska na lice mesta nije regulisan posebnim protokolom, tako da su pripadnici policije prinudjeni da se "snalaze" u svakoj konkretnoj situaciji, što otežava njihov rad i otvara mogućnost neadekvatne reakcije, koja može izazvati ozbiljne posledice. Radi sprečavanja improvizacija u postupanju i ostvarivanja neophodne jednoobraznosti, potrebno je ustanoviti odgovarajuće standarde profesionalnog rada i jasno i precizno odrediti procedure u postupanju službenih lica organa unutrašnjih poslova.

35. Postojeće nekoordinisano i nesinhronizovano delovanje državnih institucija ne obezbeđuje adekvatnu i pravovremenu reakciju društva u slučajevima porodičnog nasilja. Stoga je potrebno inicirati stvaranje lokalnih mreža za borbu protiv nasilja u porodici, u okviru kojih bi, na bazi protokola o saradnji državnih organa, institucija i nevladinih organizacija, bio izrađen program preventivnog i represivnog delovanja protiv nasilja u porodici, uz definisanje konkretnih zadataka i oblika saradnje.

36. U cilju unapređenja pravnih mehanizama zaštite od nasilja u porodici, neophodno je obezbediti kontinuirano praćenje primene zakonskih propisa o nasilju u porodici i ustanoviti zakonsku obavezu vođenja statistike o nasilju u porodici i redovnog obaveštavanja javnosti o obimu nasilja u porodici i rezultatima delovanja institucija pravnog sistema.

37. Postojeći mehanizam krivičnopravne zaštite od nasilja u porodici ni približno nije dovoljan za suzbijanje ove negativne društvene pojave sa razornim posledicama i na ličnom i na društvenom planu. Inkriminisanje nasilja u porodici najnovijim izmenama Krivičnog zakona Republike Srbije predstavlja samo početni korak ka celovitom, delotvornom i koherentnom modelu pravne zaštite od nasilja u porodici. Stoga je neophodna hitna normativna intervencija u domenu porodičnog prava i sistema socijalne zaštite, koja bi obezbedila adekvatne preventivne mere zaštite od nasilja u porodici, u skladu sa međunarodnim standardima i savremenim rešenjima u uporednom pravu.

38. U institucijama pravnog sistema porodično nasilje nema onaj tretman koji imaju drugi oblici nasilja. Jedan od razloga takvog stanja leži u činjenici da većina profesionalaca nasilje u porodici smatra manje opasnim oblikom kriminaliteta i stoji na stanovištu da je ono privatna stvar pojedinaca, te da ga prevashodno treba tretirati unutar institucija socijalne zaštite porodice kako bi se pružanjem psihološke i savetodavne pomoći porodica održala na okupu. Zbog takvih stavova i predrasuda, reakcija pravosudnog sistema u slučajevima porodičnog nasilja nije adekvatna, žrtve nasilja ne uživaju zadovoljavajuću pomoć i podršku i tokom sudskog postupka, gotovo bez izuzetka, bivaju sekundarno viktimizirane.

39. Izgradnja budućeg sistema zaštite od nasilja u porodici u Republici Srbiji, pre svega, podrazumeva projektovanje odgovarajuće strategije u vidu Nacionalnog plana akcije, koji bi obezbedio sistem mera i aktivnosti za suzbijanje porodičnog nasilja i koordinisano delovanje državnih i socijalnih institucija i organa uključenih u prevenciju i represiju porodičnog nasilja. Nacionalni plan akcije za borbu protiv nasilja u porodici trebalo bi, pored ostalog, da obuhvati sledeće mere:

- izgradnja sveobuhvatnog i koherentnog sistema pravne zaštite od nasilja u porodici baziranog na prožimanju preventivnih (porodično-pravnih) mera zaštite i mera krivičnopravne zaštite, po uzoru na "Model pravne zaštite od nasilja u porodici" Viktimološkog društva Srbije, koji je upućen nadležnim organima na razmatranje i usvajanje.
- permanentna edukacija kadrova,
- ustanovljenje i primena efikasnih i delotvornih institucionalnih mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti,

- projektovanje i realizacija programa za prevladavanje patrijarhalnog morala i ideologije i seksističke organizacije društva, koji opravdavaju porodično nasilje,
- kreiranje sadržaja vaspitanja i obrazovanja mladih za humane odnose među polovima i za odgovorno roditeljstvo,
- promovisanje modela nenasilnog rešavanja konflikata u partnerskim odnosima,
- kreiranje i realizacija programa senzibilisanja javnosti za probleme žrtava porodičnog nasilja,
- niciranje formiranja lokalnih mreža za borbu protiv nasilja u porodici
- projektovanje adekvatne strategije i programa pomoći i podrške žrtvama porodičnog nasilja, uključujući osnivanje "sigurnih kuća" za žene i decu žrtve porodičnog nasilja, formiranje posebnog državnog fonda za naknadu štete žrtvama porodičnog nasilja i dr.

40. Kreiranje i realizaciju Nacionalnog plana akcije treba ostvariti uz punu saradnju državnih organa, institucija i nevladinih organizacija specijalizovanih za borbu protiv nasilja u porodici, uz korišćenje rezultata dosadašnjih naučnih istraživanja i uvažavanje iskustava ženskih nevladinih organizacija u radu sa žrtvama porodičnog nasilja.

